

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven er en kvalitativ studie som baserer seg på semistrukturert intervju med fire personer som har erfaring med å være deltakere på kurset *Fortsatt Foreldre*. Et kursprogram om foreldresamarbeid etter samlivsbrudd. Studien har en fenomenologisk tilnærming, og følgende problemstilling belyses:

Hvordan opplever foreldre at veiledningen fra kurset Fortsatt Foreldre har bidratt til å styrke foreldresamarbeidet etter samlivsbrudd?

Studien viser at informantene har ulike opplevelser av å delta på kurset, og hva det har betydd for dem i videre foreldresamarbeid. Betydningen viser seg på flere måter, blant annet ved å få mulighet til å treffe andre i samme situasjon på tross av ulike historier, se at endring i kommunikasjonsmønsteret fører til bedre samarbeid, samt oppdage betydningen av seg selv i møtet med den andre part. Det viser seg også at selv om konfliktnivået til sin tidligere partner ikke endres eller bedres, står man bedre rustet til å takle fastlåste situasjoner, uenigheter og alle de utfordringer som oppstår i hverdagen.

ABSTRACT

This thesis is a qualitative study based on semi-structured interviews with four people who have been participants in the course *Still Parents* - a training program on parental cooperation after divorce. The study has a phenomenological approach, and the following research question is addressed:

How do parents who have participated in the course Still Parents perceive how the course has helped them to strengthen their cooperation as parents after divorce?

The study shows that respondents have different experiences from the course and differences as to what it has meant to them in furthering cooperation with the other parent. The significance meaning is varied, including the importance of getting the opportunity to meet others in the same situation, and, in spite of various stories, see the change in communication patterns that leads to better cooperation, and discover the importance of oneself in the face of the other party. It turns out that although the level of conflict to ones former partner may not be changed or improved, one stands a better position to tackle entrenched situations, disagreements, and all the challenges that arise in everyday life.

SAMMENDRAG	i
ABSTRACT	ii
FORORD	Feil! Bokmerke er ikke definert.
1.0 INNLEDNING	1
1.1 Valg av emne og problemstilling	2
1.2 Begrepsavklaring	3
1.3 Oppgavens strukturelle oppbygning	3
2.0 KONTEKSTUELL TEORI	4
2.1 Hvorfor ender samlivet med samlivsbrudd?	4
2.2 Foreldresamarbeid etter samlivsbrudd	5
2.3 ”Fortsatt Foreldre – godt nok samarbeid etter samlivsbrudd”	6
3.0 TEORETISKE PERSPEKTIV	7
3.1 Vitenskapelig ståsted.....	7
3.1.1 Rogers og mellommenneskelige relasjoner	7
3.2 Kommunikasjon og samhandling.....	9
3.2.1 Systemisk forståelse.....	9
3.2.2 Sirkularitet	10
3.2.3 Metakommunikasjon	10
3.3 Relasjon.....	11
3.3.1 Avhengighet.....	11
3.3.2 Uavhengighet.....	11
3.3.3 Gjensidig avhengighet	12
3.4 Samarbeid	12
3.4.1 Tillit og aksept.....	14
3.5 Konflikt og endring.....	14
4.0 FORSKNINGSMETODE	15
4.1 Kvalitativ metode.....	16
4.1.1 Fenomenologisk perspektiv	16
4.2 Innsamlingsstrategier.....	16
4.3 Forskningsintervju	17
4.3.1 Utvalg og rekruttering av informanter	17
4.3.2 Intervjuguide.....	19
4.3.3 Semistrukturert intervju	19
4.3.4 Innsamling av datamaterialet	20

4.3.5 Transkripsjon av datamateriale.....	21
4.4 Dataanalyse	21
4.5 Etiske vurderinger og betraktninger.....	23
4.6 Forskerrollen	23
4.7 Forskningens kvalitet	24
4.8 Oppsummering av forskningsmetode	25
5.0 PRESENTASJON AV FUNN.....	26
5.1 Kommunikasjon og samhandling.....	26
5.2 Et ønske om en felles plattform for veien videre	27
5.3 Relasjonsendring.....	28
5.3.1 Endring av roller gjennom økt selvvinnsikt og innsikt i andres perspektiv.....	29
5.3.2 Kommunikasjonsstil	31
5.4 Nye samhandlingsmønstre	32
5.5 ”Stå for sine egne valg”	34
5.6 Oppsummering av funn.....	36
6.0 DISKUSJON	37
6.1 Veiledning, et behov for å komme videre.....	37
6.2 Bevisstgjøring rundt relasjon og kommunikasjon.....	40
6.3 Tillit og gjensidighet – grunnlag for endring	45
6.4 Samarbeidets mange ansikt.....	48
6.5 Oppsummering.....	51
7.0 AVSLUTTENDE KOMMENTAR	52
REFERANSELISTE	53
Vedlegg 1 Forespørsel om å delta i masterundersøkelse	56
Vedlegg 2 Godkjenning fra personvernombudet for forskning.....	57
Vedlegg 3 Samtykkeskjema	58
Vedlegg 4 Intervjuguide.....	59

1.0 INNLEDNING

Det er et stort antall familier som opplever samlivsbrudd i dag. I følge statistisk sentralbyrå (2011) opplevde 15 601 barn skilsmisse i 2010 i Norge. Dette er statistikk over de barna som opplevde skilsmisse, mens tallene er enda høyere medregnet alle de som opplevde foreldrebrudd (Noack, 2005). I følge Thuen (2004) er de mange samlivsbruddene og fremveksten av deltidsforeldre, ett av de mest markante trekkene i den senere tid i den vestlige verden. På 1970 tallet var det stor økning i skilsmisser, og rollen som deltidsforeldre trådte frem. Før den tid var det relativt sjeldent med skilsmisser, og det var viet lite offentlig oppmerksomhet til skilsmissen og de skilte foreldre. Fedre hadde tidligere en mer perifer rolle i forhold til barna, og etter en skilsmisse forsvant ofte fedrene ut av barnas liv. Etter hvert som fedrene tok en mer aktiv del i familielivet og omsorgen av barna, ønsket de å fortsette med dette etter en skilsmisse (Thuen, 2004). Moxnes (2003) hevder at en skilsmisse er en vanskelig prosess, og mest av alt er det vanskelig fordi barneomsorgen må fordeles mellom foreldrene. Foreldrene må finne en måte å fordele tiden sammen med barna på som først og fremst er til det beste for barna, men også for foreldrene. Dette er ikke alltid like lett, og kan i flere situasjoner bli konfliktfylt og vanskelig for foreldrene å komme til enighet om.

Mange undersøkelser og forskning omhandler barn og barnas reaksjoner, samt påvirkning og opplevelser etter et samlivsbrudd. Mindre fokus har det vært på hjelpetiltak for hvordan foreldre skal takle situasjonen til beste for barna. I følge Thuen (2004) finnes det lite forskning og studier som evaluerer effektene av individuell terapi og hjelpetiltak for mennesker som har opplevd samlivsbrudd. Derimot finnes det mange studier både av virkning og terapi rettet mot barn i forbindelse av foreldrenes samlivsbrudd. Jeg undres over hvorfor det ikke satses mer fra det offentlige når det gjelder tilbud til støtte for foreldre etter samlivsbrudd. Hvis foreldrene er best mulig rustet til å gå inn i samarbeidet om barna i den vanskelige tiden etter et samlivsbrudd, vil trolig det gjenspeile seg i barnas reaksjoner, påvirkning og opplevelse. Mekling er pålagt både med hjemmel i ekteskapsloven og i barneloven hvor det står at ektefeller med felles barn under 16 år, skal i saker om separasjon og skilsmisse møte til mekling. Formålet er å komme frem til en avtale om foreldreansvaret, samværsretten eller hvor barna skal bo fast ut fra hva som er best for barnet/barna (ekteskapsloven § 26, 2008).

Kanskje bør det også være pålagt med et ”samarbeidskurs” for foreldrene? Det handler om å være føre var, og gi barna minst mulig vanskelige opplevelser etter et brudd. Det kan være vanskelig nok for dem å ikke bo sammen med mor og far på samme tid, om de i tillegg skal oppleve at foreldrene ikke klarer å samarbeide tilfredsstillende.

Formålet med min masteroppgave er å oppnå en dypere forståelse og innsikt i hvordan foreldresamarbeid etter et samlivsbrudd kan være, og undersøke hva som skal til, og hvordan man kan gå frem for å styrke samarbeidet. Som nevnt er det lite forskning på dette både i Norge og verden for øvrig. Av den grunn ser jeg det som mest hensiktsmessig å benytte kvalitativ metode med fenomenologisk tilnærming og intervju i min forskningsstudie. Slik har jeg mulighet til å gå i dybden på hvordan foreldre opplever samarbeidet med sin tidligere partner.

1.1 Valg av emne og problemstilling

Gjennom årenes løp hvor jeg arbeidet som førskolelærer, gjennom dagliglivet, i barnehage og skole via mine barn, har jeg møtt familier som har gjennomgått samlivsbrudd. Etter hvert som årene har gått har jeg festet meg mer og mer med hvor ulikt familier forholder seg til hverandre i kjølvannet av et samlivsbrudd. I løpet av tiden på masterstudiet i rådgivning har jeg fått et videre synsfelt og nye perspektiver på hvordan personer opptrer i ulike relasjoner, og ikke minst har jeg fått en dypere forståelse av min egen livserfaring og historie. Selv opplevde jeg at mine foreldre ble skilt da jeg var i tenårene. I ettertid har jeg gjort meg mange tanker omkring samlivsbrudd, - hvordan barn opplever denne store endringen, hvordan det kan prege dem i ettertid, og hvordan foreldrene takler å bryte opp etter flere års samliv og fortsatt skal fungere som samarbeidspartnere og foreldre. For de foreldrene som ikke klarer å samarbeide og komme videre i livet på egen hånd, ønsker jeg å tro at foreldresamarbeidet kan utvikles og styrkes ved hjelp og veiledning. Moustakas (1994) hevder at forskeren bør være knyttet til, og ha en personlig interesse for det som forskes på, noe jeg virkelig kjenner jeg har. Jeg har stor interesse for dette feltet både personlig og faglig, og jeg ser på det som et privilegium å få mulighet til å skrive en masteroppgave om nettopp dette temaet.

For å avgrense et enormt stort forskningsfelt tilpasset en masteroppgave, og samtidig fange opp sider ved samlivsbrudd som jeg finner utfordrende og interessant, har jeg valgt å se nærmere på et program som heter *Fortsatt Foreldre*. Dette er et kurs som tilbyr foreldre som bor hver for seg og har felles barn, faglig innspill og støtte for å skape et godt nok

foreldresamarbeid. Formålet er å støtte foreldrene til å håndtere samlivsbruddet og samarbeidet om foreldreansvaret på måter som ivaretar både de voksnes og barnas behov i en situasjon som krever store omstillinger. ”Barnets beste” er hovedfokus gjennom programmet, og et av målene er å bidra til en trygg og stabil oppvekst for barn når foreldrene ikke lever sammen (Samlivssenteret, 2011). Med bakgrunn i dette ønsker jeg å besvare følgende problemstilling:

Hvordan opplever foreldre at veiledningen fra kurset Fortsatt Foreldre har bidratt til å styrke foreldresamarbeidet etter samlivsbrudd?

1.2 Begrepsavklaring

Jeg vil nå definere noen sentrale begrep. Jeg velger å se på et foreldrepar som ei gruppe, og bruke Stensaas og Sletta (1996) sin definisjon: en gruppe består av to eller flere personer som påvirker hverandre gjensidig, og er gjensidig avhengige av hverandre i den forstand at de må stole på hverandre for å få tilfredsstillt sine behov og nå sine mål (s.36). Jeg velger å presentere og bruke denne definisjonen fordi jeg ønsker å knytte ulike teorier om samarbeid i grupper opp mot foreldrepar, og slik skape en forståelse rundt hvilke elementer som påvirker samarbeidet. Begrepet *samlivsbrudd* omhandler både skilsmisse og samboerskap som oppløses. I følge Moxnes (2003) omhandler *foreldresamarbeid* hvor stor grad foreldrene deler omsorgsarbeidet for barna, hvor mye og hva slags kontakt det er mellom foreldrene, hvem som bestemmer hva, og hvor fornøyde de er med samarbeidet og delingen av omsorgsarbeidet.

Det finnes ulik forståelse av hva *veiledning* er og kan være. Da veiledning i denne sammenheng er et kurs, velger jeg å se på veiledning som omhandler kursdeltakerens ståsted og behov for endring og utvikling, knyttet til handling og refleksjon over handlingene (Johannessen, Kokkersvold & Vedeler, 2005). I følge Johannessen et al. (2005) kan veiledning, likestilt med rådgivning, sees på som en pedagogisk virksomhet med hensikt å sette den som søker hjelp, bedre i stand til å hjelpe seg selv. Både for sin egen del og i relasjon til andre.

1.3 Oppgavens strukturelle oppbygning

Masteroppgaven består av sju kapitler. I kapittel 1, innledning, skriver jeg om bakgrunn for valg av tema, problemstillingen og begrepsavklaring. I kapittel 2, kontekstuell teori, presenterer jeg teori og forskning om samlivsbrudd, foreldresamarbeid og kurset *Fortsatt Foreldre*. I kapittel 3, teoretiske perspektiv, presenterer jeg det teoretiske rammeverket for

oppgaven. Det er i hovedtrekk teori om kommunikasjon og samhandling, relasjoner, samarbeid og konflikt. I det fjerde kapittelet, forskningsmetode, skriver jeg om hvilken metode jeg har brukt for å kunne gjennomføre denne forskningen, og hvordan jeg har anvendt metoden under hele prosessen. I kapittel 5, presentasjon av funn, blir resultatene fra analysen fremstilt i flere kategorier som gir et bilde av informantenes opplevelser og erfaringer etter deltakelse på kurset. I kapittel 6, diskusjon, følger en drøfting hvor jeg ser datamaterialet i sammenheng med problemstillingen, den kontekstuelle teori og det teoretiske rammeverket. Masteroppgaven avsluttes i kapittel 7, avsluttende kommentar, avslutter jeg med refleksjoner rundt hvordan prosessen har vært og videre forskning.

2.0 KONTEKSTUELL TEORI

Jeg vil nå presentere et utvalg av kontekstuell teori om samlivsbrudd og foreldresamarbeid, samt gi en kort og beskrivende innføring i hva kurset *Fortsatt Foreldre* er. Dette velger jeg å gjøre for å skape en større forståelsesramme omkring fenomenet samlivsbrudd, og danne en plattform for forskningsarbeidet.

2.1 Hvorfor ender samlivet med samlivsbrudd?

Det er ulike grunner til at samlivsbrudd oppstår. I den senere tid har samfunnet endret seg til å bli mer individualisert. Det har skjedd enorme endringer i kjønnsrollene hvor kvinnen har blitt mer selvstendig og yrkesaktiv, og mannen tar mer del i ulike arbeidsområder i hjemmet. Menneskene velger mer den rollen de føler seg komfortabel i, tror på og liker. Andre årsaker til samlivsbrudd bunner i utroskap, vold, alkohol- og rusmisbruk. Brudd kan også skje på bakgrunn av ulike krav og forventinger til partneren og samlivet som forelskelse, kjærlighet og oppmerksomhet, og at partnerne ikke klarer å kommunisere, fungere og samarbeide tilfredsstillende (Halse 2006, Moxnes 1990, Thuen 2004). For å forebygge samlivsbrudd finnes det ulike tilbud i form av samlivskurs. Det mest utbredte samlivskurset i Norge er det amerikanske Prevention and Relationship Enhancement Program (PREP) (Markman, Stanley og Blumber, 2007). Fra politisk og faglig hold, fremstår hensynet til barnets beste som en viktig begrunnelse for å fremme samlivskurs som tiltak. Ifølge Lærum (2005) håper man å styrke par sine kommunikasjonsferdigheter gjennom deltakelse på PREP-samlivskurs, og slik gi dem redskap som bidrar til å redusere konfliktnivået, uavhengig av om de forblir et par eller ikke i fremtiden.

2.2 Foreldresamarbeid etter samlivsbrudd

Det er ikke alltid i barnets interesse at foreldrene holder sammen ”for barnets skyld”. Hvis forholdet mellom foreldrene er preget av kulde og avvisning, vil det gi en negativ virkning på barna. Slik påvirkning vil i mange tilfeller er mer negativ enn i de tilfeller hvor foreldrene går fra hverandre (Halse, 2006). Når samlivet ender med samlivsbrudd kan det få mange følger både for barna og de voksne. Ifølge Halse (2006) og Kvaran (2008) er ikke alltid de mest negative følgene for barna at foreldrene går fra hverandre, men det relasjonstapet som kan oppstå til en av foreldrene. Dette synes å være mer belastende enn å forholde seg til to hjem. Når et samlivsbrudd er et faktum, er det viktigste at foreldrene setter barna i fokus og skaper trygge rammer gjennom et godt samarbeid. I følge Moxnes (2003) må foreldrene samarbeide de første årene etter bruddet, og så lenge barna er barn. Dette fordi det er til barnas beste, og jo mer omfattende og vennlig samarbeid foreldrene utvikler, dess bedre er det for barna. Hun påpeker at å samarbeide er å vise barna kjærlighet og interesse, følge med på hva som skjer, og hvordan barna har det når de er hos den andre forelder.

Skilsmissecforskning viser at konflikter og samarbeidsproblemer mellom foreldrene har negativ virkning på barna. Størksen (2006) viser blant annet til viktigheten av foreldresamarbeidet etter et samlivsbrudd. Hun hevder at foreldre som makter å håndtere sine egne problemer og legge dem til side når de er sammen med barna sine, gjør det lettere for de unge å takle utfordringene som møter dem i tiden etter samlivsbruddet. Et foreldrebrudd setter i gang en rekke hendelser som kan være stressende og belastende for barn, derfor er det viktig at foreldrene skåner barna fra konflikter som kan være vanskelig for barna å forholde seg til. Fra politisk hold er det en målsetting å sikre barn mest mulig kontakt med begge foreldrene etter samlivsbrudd, samtidig som forskning viser at foreldresamarbeidet er avgjørende for hvordan barna har det etter at foreldrene har flyttet fra hverandre (barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

I følge Moxnes (2003) er det flere årsaker til at foreldre ikke samarbeider etter samlivsbrudd. Hun mener viktigste årsakene er at en av foreldrene er såret og sint fordi han/hun ble forlatt, måten bruddet ble gjennomført på, og at de ser på ekspartneren som en dårlig forelder. Moxnes (2003) hevder det er nødvendig at foreldrene får bukt med sin sorg og bitterhet, og klarer å avslutte ektefellerelasjonen for at de skal få til et godt nok samarbeid. Man må skille ektefellerelasjonen og foreldrerelasjonen, og konsentrere seg om barna og hva de kan gjøre for at de skal ha det best mulig. Thuen (2004) beskriver avslutningen av samlivet som innledningen til livet som deltidsforeldre. Hvis avslutningen har foregått på en opprivende

og konfliktfylt måte, vil det by på vanskeligheter i avgjørelsene omkring hvor barna skal bo og hvilken samværsordning en skal ha. Alt dette vil ha negativ innvirkning på samarbeidet.

2.3 "Fortsatt Foreldre – godt nok samarbeid etter samlivsbrudd"

Fortsatt Foreldre er et kompetanseprogram om foreldresamarbeid etter samlivsbrudd som ble utviklet i perioden 2005 - 2007 ved Samlivssenteret, Modum Bad. Modum Bad er en stiftelse som skal fremme psykisk helse og livskvalitet, familierelasjoner og samliv ved behandling, forskning og forebygging. Kursets intensjoner er:

Fortsatt Foreldre gir få fasitsvar og enkle oppskrifter. Det levde liv er for komplisert til at det er mulig å finne en løsning som kan fungere for alle. Derfor må hver og en arbeide for å finne svar og løsninger som er best mulige i sin konkrete situasjon. Dette innebærer kanskje langvarig og omfattende gjennomtenkningsarbeid. *Fortsatt Foreldre* kan være til hjelp i dette bearbeidings- og refleksjons-arbeidet (Helskog og Lærum, 2007).

Målet med *Fortsatt Foreldre* er å styrke foreldres evne til å samarbeide etter samlivsbrudd, og dermed bidra til å fremme en trygg og stabil oppvekst for barna. Dette etterstrebes ved å gjøre foreldre mer bevisst på hvordan barnas situasjon påvirkes av de voksnes håndtering av eget liv og samarbeid (Helskog & Lærum, 2007). Hovedtemaene i programmet er:

- bruddprosessen
- kommunikasjon, konflikt og samspill
- å se barnas livssituasjon
- foreldresamarbeid
- veien videre

Siden dette er et relativt nytt tilbud, er det ikke gjennomført forskning på deltakernes utbytte fra kurset, og hvordan det påvirker foreldresamarbeidet. Det eneste jeg kjenner til som er gjort, er evalueringer ved kursets slutt. Ingen offentlige dokumenter er utarbeidet. Etter samtale med Samlivssenteret, har jeg fått tilgang til en rapport som er skrevet på grunnlag av et evalueringsskjema fra 45 deltakere som deltok på *Fortsatt Foreldre*-kurs i 2009. Ut fra denne evalueringen viser det seg blant annet at deltakerne var svært fornøyde med kurset, og deres forventninger ble i stor grad innfridd. Deltakerne kommenterte at de hadde følt seg vel i gruppa på grunn av dens sammensetning og kursholderens trygge og dyktige ledelse, samt at det var viktig å høre på andres erfaringer. I evalueringen kom det frem et savn etter mer tid til å fordype seg og diskutere stoffet innenfor hvert tema (Tilden, 2009). Fra høsten 2010 kom *Fortsatt Foreldre* inn under Barne-, ungdoms- og familiedirektorates forvaltning og ble en del av kurs- og programporteføljen som primært er knyttet til familievern.

Denne kontekstuelle teorien har jeg valgt å ta med for å skape dypere innsikt rundt fenomenet samlivsbrudd og kurset *Fortsatt Foreldre*, både for meg som skal gjennomføre denne studien, og for deg som leser. Uten en kontekstuell teori kan det oppstå uklarheter og misforståelser rundt hva jeg egentlig forsker på.

3.0 TEORETISKE PERSPEKTIV

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for masteroppgavens teoretiske perspektiv. Dette innebærer teori som sammen med den kontekstuelle teorien vil være som en plattform for min forskning, og danne utgangspunkt for drøfting av de funn jeg har gjort. Mitt vitenskapelige ståsted springer ut fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv. Jeg har valgt å presentere teorier som står sentralt innen både rådgivningsfeltet og familierapifeltet, med utgangspunkt i den humanistisk-eksistensialistiske tradisjonen. Det vil først være en presentasjon av mellommenneskelige relasjoner som jeg ser på som grunnleggende for forståelsen av videre teori. Kommunikasjon og samhandling har en sentral posisjon i avhandlingen, sammen med relasjoner og samarbeid. Videre vil jeg belyse fenomen som tillit, aksept og konflikt.

3.1 Vitenskapelig ståsted

Sosialkonstruksjonistisk tilnærming belyser hvordan vi tenker og konstruerer vår virkelighet. Denne tilnærmingen legger hovedvekt på hvordan virkeligheten skapes gjennom sosiale konstruksjoner, altså hvordan mennesker konstruerer meninger seg imellom (Gergen, 1997). Menneskets handlinger forklares ut fra sosiale relasjoner og en felles skapt virkelighet, og det legges stor vekt på betydningen av intersubjektivitet og samhandling. Innen kommunikasjon kan man velge om man vil ha fokus på innholdet eller samspillet, eller begge deler i situasjonen. Innen sosialkonstruksjonistisk tenkning har det tidligere vært mest fokus på innholdet, altså partenes intensjoner, opplevelser og meningsdannelse (Røkenes og Hanssen, 2006). Jeg velger å se nærmere på relasjonen og samspillet i kommunikasjonen og samhandlingen, i likhet med systemteoretisk kommunikasjonsteori.

3.1.1 Rogers og mellommenneskelige relasjoner

Den humanistisk-eksistensialistiske tradisjonen har et verdenssyn om at mennesket har mulighet til å handle i verden og bestemme sin egen skjebne. Mennesket handler og velger ansvarlig, aktivt og fritt, mens det alltid påvirkes av forhold i omgivelsene (Ivey, D'Andrea, Ivey & Simek- Morgan, 2007). Innen denne tradisjonen har Rogers hatt en sentral rolle.

Hans teorier baseres på et positivt menneskesyn, hvor mennesket er grunnleggende godt. Dette er ei holding som viser tro på mennesket og dets muligheter. Rogers bygger sine teorier på erfaringer fra egen praksis som psykolog, hvor han vektlegger relasjonen i møte med sine klienter. Relasjonen er preget av terapeutiske holdninger som han mener må være tilstede for å oppnå et vellykket møte. Disse holdningene er kongruens, empati og ubetinget positiv aktelse (Ivey et al., 2007) og de vil bli utdypet i påfølgende avsnitt.

I følge Rogers (1961) innebærer kongruens at det er samsvar mellom det man erfarer og det man symboliserer, og at man er seg selv på en genuin måte i relasjonen. "What I mean is that within the relationship he is exactly what he *is* - not a façade, or a role, or a pretense" (s.282). Rogers mente at kongruens var det mest grunnleggende ved en rådgivers holdning, for å fremme vekst. For å oppnå kongruens er man avhengig av å ha et høyt nivå av selvbevissthet (Thorne, 2003).

Empati innebærer å sette seg inn i den andres situasjon, og på en sensitiv måte prøve å forstå hvordan den andre har det (Rogers, 1980). "To sense the client's private word as if it were your own, but without ever losing the "as if" quality – this is empathy, and this seems essential to therapy" (Rogers, 1961 s 284). I følge Kvalsund og Meyer (2005) vil man i tillegg til å forstå og akseptere den andre, inkludere forskjelligheten som en del av relasjonen. Empati uten inkludering av den andre gir lite rom for relasjon.

Aksept i form av positiv aktelse mente Rogers var avgjørende for at individet skal føle aksept av seg selv (Rogers, 1961). Dette innebærer en varm, positiv og aksepterende holdning overfor den andre personen.

By acceptance I mean a warm regard for him as a person of unconditional self-worth – of value no matter what his condition, his behavior, or his feelings. It means a respect and liking for him as a separate person, a willingness for him to possess his own feelings in his own way (Rogers, 1961, s. 34).

Disse terapeutiske holdningene kan synes som grunnleggende for å skape et godt møte mellom mennesker. Slik kan hvert individ føle seg inkludert, verdsatt og legge til rette for personlig vekst, uavhengig av om det er i en hjelperelasjon eller en medmenneskelig relasjon.

3.2 Kommunikasjon og samhandling

Kvalsund og Meyer (2005) hevder at samhandling forutsetter at en har noe en er felles om. Kommunikasjon handler om hvordan man uttrykker og utvikler det som er felles, og kommunikasjon er mye mer enn ordene vi sier, og vårt kroppsspråk. Vi kommuniserer på flere plan samtidig, og alt vi gjør kan forstås som kommunikasjon. Gregory Bateson utvidet kommunikasjonsbegrepet til å omfatte samhandling i vid forstand. Batesons teori har inspirert flere fagfelt, blant annet familierapi, psykiatri og pedagogikk. Teorien blir kalt både systemisk tenkning og kybernetikk, og den inngår i systemisk behandling, som ved familierapi (Ekeland, 1994, Jensen, 1994, Johannessen et. al, 2005).

Bateson i Ulleberg (2005) hevder at vi har et grunnleggende kommunikasjonsperspektiv på verden. Vi forholder oss ikke til gjenstander og fenomener direkte, men til ideene og tolkningene av dem. I følge Jensen (1994) er kommunikasjonsteori en forutsetning for systemisk forståelse, og systemisk forståelse er å benytte kommunikasjonsteori for å forstå samspill i familier og andre sosiale systemer. Kvalsund og Meyer (2005) påpeker at hvordan et system fungerer avhenger av at det er rom for kommunikasjon, og hvilken evne individene har til å kommunisere med hverandre.

3.2.1 Systemisk forståelse

Systemtenkning er et samlebegrep som omfatter forskjellige teorier som har spilt en vesentlig rolle innen familierapifeltet. Systemteorier ble som nevnt over utviklet av blant andre av Bateson, og benyttes som ett av de grunnleggende fundamentene i familierapimodeller (Schødt og Egeland, 1989). Denne tenkningen tar først og fremst utgangspunkt i å forstå atferd relasjonelt. Jensen (1994) omtaler systemteori på følgende måte:

Generell systemteori tar utgangspunkt i den gjensidige avhengigheten det er mellom de aktørene som deltar i et samspill. Modellen bygger på ideen om at enhver påvirkning på en av deltakerne i et samspill vil få konsekvenser for alle som deltar (Jensen, 1994, s.42)

Systemisk forståelsesramme kan sees på som en økologisk helhet, som går ut på å forstå dynamikken innen systemet. Alt i universet, fra det minste atom til det store verdensrom, er å betrakte som en organisert helhet (Ølgaard 2004). Helheten er med andre ord summen av delene, og den systemiske forståelsen ser på interaksjonen mellom delene, samt delene og helheten. Littlejohn og Foss (2005) påpeker at samhandling skaper systemet, og systemet påvirkes av samhandlingen. Altså er samhandling og system, prosess og form, to sider av samme sak som kan ikke ses adskilt. Eide og Eide (2007) eksemplifiserer dette ved å belyse

at i en familie utgjør ikke familiemedlemmene uten videre et system. Først når de kommuniserer med hverandre oppstår det relasjonsmønstre som gir familien form og struktur som system.

3.2.2 Sirkularitet

Jensen (1994) hevder at kommunikasjonsteori er en forutsetning for systemisk forståelse, hvor systemisk forståelse er å benytte kommunikasjonsteori for å forstå samspill i familier. En tar i bruk kommunikasjonsteori for å forstå noe systemisk. Innen systemtenkning vil som nevnt hver påvirkning fra deltakerne få konsekvenser for alle som deltar (Jensen 1994). En sirkulær forståelse er en grunnstein innenfor systemteori, som forklarer hvordan individene i relasjonen påvirker hverandre. Det sirkulære samspillet er i kontrast til det lineære som ser på samspill i et årsak – virkning perspektiv. Et klassisk eksempel er den lineære årsaksmodellen som beskriver interaksjon mellom personer, som utlevering av beskjeder: ”Hun maser fordi han er passiv”. Den sirkulære forståelsesrammen beskriver hvordan ”hun maser fordi han er passiv fordi hun maser, osv” (Bateson i Ulleberg, 2005).

3.2.3 Metakommunikasjon

Når en kommuniserer om kommunikasjon, kalles det *metakommunikasjon* (Johannessen et al, 2005; Schødt & Egeland, 1989). Eksempler på metakommunikasjon kan være uttalelser som ” hva mente du med det du sa?”, ”når du sier det til meg på den måten, blir jeg usikker”. Man setter seg over samhandlingen og kommuniserer om den. Denne evnen blir ofte sett på som en nødvendig egenskap for vellykket sosial omgang. Uten metakommunikasjon er det umulig med klar kommunikasjon. Det er gjennom metakommunikasjon man signaliserer hvordan det som sies skal forstås, hvilket forhold man har til hverandre (Schødt & Egeland, 1989). Dette er et av flere elementer som må være på plass for å skape en god samtale i en relasjon. Hva innebærer egentlig begrepet ”den gode samtalen”? Ifølge Ekeland (1994) oppleves den gode samtalen som uanstrengt og med rom for spontan utfoldelse. Partene har utviklet en felles forståelse av hverandre og reglene som gjelder for samhandling og kommunikasjon. Svare (2006) utdyper ”den gode samtale” med at den er preget av gjensidig velvilje, åpenhet og samarbeid, og at det er en samtale hvor partene strekker seg sammen mot et felles mål.

3.3 Relasjon

Ekeland (1994) påpeker at kommunikasjon utvikler relasjoner, og relasjonene utvikler kommunikasjon. Det er i relasjoner at våre liv skapes og leves, og det er i møtet med andre mennesker at våre uttrykksmåter og selvforståelse utvikles, hevder Kvalsund og Meyer (2005). I følge Macmurray (1961) er et individ en person kun når han står i relasjon til andre individer. Han hevdet at det er ikke noe ”jeg” uten et ”du”.

Mellommenneskelige relasjoner kan deles i tre relasjonsdimensjoner. Det er avhengighet, uavhengighet og gjensidig avhengighet (Kvalsund, 1998, Macmurray, 1961). De representerer ulike måter å forholde seg til andre mennesker på. Man blir ikke uavhengig før man har opplevd avhengighet, og man kan ikke bli gjensidig avhengig før man har opplevd både avhengighet og uavhengighet (Kvalsund, 1998; Kvalsund, 2005; Kvalsund & Meyer, 2005; Macmurray, 1961).

3.3.1 Avhengighet

Avhengighetsrelasjonen er mest aktuell tidlig i livet, men den inntreffer også senere i livet hvor en er avhengig av andre som for eksempel i en hjelperelasjon. Avhengighet omhandler asymmetri i relasjonen ved at begge partene forstår at relasjonen er asymmetrisk, og en slik relasjonsdimensjon kan oppleves både positivt og negativt. Positive avhengighetsrelasjoner er asymmetriske og gjensidige, ut fra en gjensidig erkjennelse av hjelpebehovet. Et eksempel på dette er en elev – lærer relasjon, som da vil være positiv når eleven får hjelp fra læreren. Hvis asymmetriens gjensidighet brytes av mindre behov for avhengighet fra en av partene, kan den bli negativ. Det kan være et ønske om mer selvstendighet og løsrivelse. Når dette behovet for selvstendighet ikke oppstår samtidig for begge parter, kan det føre til konflikt og maktbrukt, noe som kan være negativt for begge parter (Kvalsund, 2005; Kvalsund & Meyer, 2005).

3.3.2 Uavhengighet

Når behovet for selvstendighet øker og grunnlaget for asymmetri er borte, kan en bevege seg over i uavhengighetsrelasjon. Denne relasjonsdimensjonen utvikles gjerne i ungdomsårene, og anerkjennelse kan få rom så fremt relasjonen er positiv (Kvalsund, 2005). En positiv uavhengighet vil oppstå når en opplever positiv anerkjennelse på sitt ønske om selvstendighet, hvor begge parter i relasjonen gir hverandre tillit til uavhengighet, likeverdighet og symmetri, (Kvalsund, 1998; Kvalsund & Meyer, 2005)

Det handler om å gripe sin egen selvstendighet og for den andre å kunne gi slipp på forstillingen om at det fortsatt er behov for en, og dermed reelt sett gi slipp på den andre. Vi ser at det hele handler om

å erkjenne utviklingsgangen og at en er kommet til et nivå der løsrivelse kan skje (Kvalsund, 2005, s. 109).

Negativ uavhengighet oppstår når det ene individet i relasjonen ikke godtar at den andre søker selvstendighet. Relasjonen er der allikevel, men nærværet er borte (Kvalsund, 2005; Kvalsund & Meyer, 2005). Eksempelvis ved samlivsbrudd når ekteskapsrelasjonen går over til å forholde seg til hverandre i foreldrerelasjonen. For noen kan nærvær med sin ekspartner virke truende på sin selvstendighet, og eneste løsning blir å holde avstand for å bevare sin uavhengighet.

3.3.3 Gjensidig avhengighet

I følge Kvalsund (2005) finnes gjensidighetens muligheter i den positive uavhengigheten. I den gjensidige relasjonen kjenner en seg beriket av hverandres selvstendighet, og en gir hverandre rom og frihet for å utvikle uavhengighet. Det er når personer møtes i gjensidighet at det uforutsigbare får rom, og kreativitet og endring kan oppstå (Kvalsund & Meyer, 2005). Kvalsund (2005) hevder at gjensidighetens verdi realiseres underveis når begge parter etablerer bevissthet om at den andre kjenner seg fri og uavhengig, og at de i sin relasjon vet at de trenger hverandre for å gjøre det. Målet innen gjensidig avhengighetsdimensjonen er altså gjensidighet, og dette er den mest fullstendige form for forhold mellom mennesker, som fullfører den enkelte på best mulig måte (Macmurray, 1961).

Det vil være en vekselvirkning mellom disse tre relasjonsdimensjonene hele livet, og i enhver ny og uinnvidd situasjon man kommer i, blir avhengigheten introdusert på nytt og utviklingspotensialet i den gjensidige forståelsen av behov for selvstendigjøring og uavhengighet ligger der (Kvalsund & Meyer, 2005).

3.4 Samarbeid

Samarbeid innebærer at en arbeider sammen for å nå felles mål, og en streber etter å nå mål som er fordelaktige for alle parter (Johnson, Johnson, Haugaløkken & Aakervik, 2006). I følge Kvalsund og Meyer (2005) utvikles samarbeid gjennom håndtering av uenigheter og uunngåelige konflikter, og ikke gjennom unngåelse av dem. En vanlig måte å forsøke unngå konflikter på kan være å tildekke eksisterende uenigheter. For å lykkes i et samarbeid er det flere momenter som må på plass. Johnson og Johnson (2006) fokuserer på gruppeteori og gruppeferdigheter. De presenterer flere grunnleggende elementer de mener må være til stede i et godt samarbeid. Disse er positiv gjensidig avhengighet, ansvarlighet hos individ og

gruppe, inspirerende samhandling ansikt til ansikt, hensiktsmessig bruk av sosiale ferdigheter og vurdering av samarbeidsprosesser.

Positiv gjensidighet innebærer at partene som samarbeider opplever at de står sammen mot felles mål og deler felles skjebne, som kan uttrykkes ved sitatet *”Vi er i samme båt, vi synker eller flyter sammen”*. Dette fordrer opplevelsen av å være *”Vi i stedet for jeg”*, og det er opplevelsen av positiv gjensidighet som gjør at individene føler forpliktelser overfor hverandre (Johnson et al, 2006, Johnson & Johnson, 2006). Ansvarlighet hos individ og gruppe vil si at hver og én tar personlig ansvar for at man skal kunne nå sine felles mål, og støtte den/de andre til å gjøre det sammen. Hver enkelt bør gjøre så godt de kan for å lykkes sammen. Hvis en svikter og ikke gjør sin del, vil den/de andre blir skuffet, såret og sint.

Med inspirerende samhandling ansikt til ansikt menes det at individene treffes, oppmuntrer og hjelper hverandre for å lykkes i samarbeidet. En må sette av tid til å treffes, fokusere på den positive gjensidigheten og oppmuntrer hverandre til inspirerende samspill (Johnson et al, 2006, Johnson & Johnson, 2006).

Inspirerende samspill består av flere faktorer: gjensidig og effektiv hjelp og støtte; utveksling av ressurser, informasjon og ”strategier”; effektiv og støttende kommunikasjon; intellektuelle utfordringer og samtidig støtte og tillit; konstruktive tilbakemeldinger og konstruktiv konfliktløsning. (Jonson et al., 2006, s.58).

Hensiktsmessig bruk av sosiale ferdigheter omhandler at en stoler på hverandre, kommuniserer nøyaktig og utvetydig, aksepterer og støtter hverandre og løser konflikter konstruktivt. Det siste elementet Johnson og Johnson (2006) mener må være på plass for å lykkes i samarbeidet er vurdering av samarbeidsprosessen. Det innebærer at det må tilrettelegges for vurdering av prosessen som har vært. Individene må reflektere over hvordan de fungerer sammen, hva som fungerer og ikke fungerer, samt bli enige om hvilke handlinger de vil fortsette med eller endre på (Johnson et al, 2006; Johnson & Johnson, 2006).

Vi ser at et vellykket samarbeid fordrer blant annet at individene stoler på hverandre og har tillit til hverandre. I følge Trotzer (2006) har alle individ et gjensidig behov for å stole på seg selv og andre. Mange strever med å bygge opp sin personlige trygghet i ulike livssituasjoner som en møter i løpet av livet. Det kan være lett å la seg involvere når en føler seg selvsikker, og på den andre siden, trekker en seg unna når selvsikkerheten mangler. Selvtillit kan skape grunnlag for personlig utvikling i sosiale settinger. I en gruppe må man sørge for å skape en

atmosfære som gir hvert individ mulighet til å utvikle evner for å stole på seg selv, og denne evnen er spesielt viktig for å sette i gang endringsprosesser. Hvert individ sin opplevelse av egen trygghet er en forutsetning for at endringer skal lykkes. En kan si at behovet for å stole på andre og bli stolt på av andre, er selve fundamentet for ens sosiale relasjoner, videre vil behovet for å stole på andre, si at en ønsker at andre skal ha tillit til en (Trotzer, 2006).

3.4.1 Tillit og aksept

I følge Kvalsund og Meyer (2005) er tillit en grunnleggende holdning for samhandling, og uten tillit fungerer ikke en relasjon. Ved tillitsbrudd vil behovet for tillit tre frem og bevisstgjøre betydningen av tillit i en relasjon. Hvis tilliten er brutt blir etiske normer nødvendige for å unngå negative handlinger. Trotzer (2006) hevder at ved å stole på en annen person, påberoper en seg personens selvsikkerhet og inviterer til gjensidighet. Behovet for tillit driver individet frem. Det skaper muligheter for å stole på andre som ressurser for egen vekst og utvikling i problemløsning. Behovet for tillit er en motivasjonsfaktor som gir tiltro til å dele opplevelser. Å bli vist tillit fremmer identitetsskapning i en gruppe, og åpner for konstruktive tilbakemeldinger. Det gjør et individ i stand til å gjennomføre sosial interaksjon i en dynamisk vekstprosess, og åpner for muligheten til å være gjensidig avhengig av hverandre. I tillegg bidrar tillit til å bestemme grunnlaget for positive mellommenneskelige forbindelser, og kan reduserer sosiale gnisninger (Trotzer, 2006).

Kåver (2005) hevder at akseptering er en forutsetning for forandring. Det å akseptere, skaper forutsetninger for å finne løsninger på problemer og handle mer effektivt i situasjoner der det trengs. Hun påpeker at ved å nekte å se sannheten i øynene, reduserer det muligheten for å finne frem til løsninger som minsker det som er vanskelig, samt at akseptering kan gjøre mennesket mer positivt, avslappet, fleksibelt og kreativt i tenkningen for å overvinne problemene. Det å erverve seg en aksepterende innstilling kan gjøre stor forskjell med hensyn til hvordan en møter utfordringer og håndterer livet sitt.

3.5 Konflikt og endring

Definisjonen på konflikt er i følge Store Norske Leksikon (2011) en tilstand hvor to eller flere motstridende ønsker, impulser eller motiver er til stede. Ekeland (2004) definerer begrepet mer omfattende, og hans definisjon gir en dypere forståelse av fenomenet i denne sammenhengen:

”vi kan snakke om konflikt når forskjellige mennesker som er avhengige av hverandre, oppleves som uforenelige og truende i forhold til egne behov og interesser, og når det skapes spenninger og følelser fordi en av partene opplever at den andre benytter makt for å påvirke situasjonen til egen fordel” (s.80)

Når mennesker i en avhengighetsrelasjon opplever den enes atferd som en trussel mot sine interesser og behov, ligger forutsetningene der for at en konflikt vil oppstå (Ekeland, 2004).

I følge Kvalsund og Meyer (2005) forutsetter en konflikt et følelsesmessig engasjement som følge av at egne behov eller interesser er utsatt for fare ved blokkering. En erkjennelse av forskjeller er et grunnlag for spenning og konflikt, men det trenger ikke føre til konflikt. Sørensen og Træen (2004) gir uttrykk for at forskjeller kan være en berikelse hvis man håndterer dem og ikke opplever dem som truende for ens selvbylde, men forskjeller kan også tolkes som avvisning. Å uttrykke sin subjektive opplevelse ovenfor en annen person, kan oppleves som en demonstrasjon av forskjellene, noe som kan skape distanse og konflikt.

Ekeland (2004) uttrykker at jo større samarbeidsbehovet er, jo større er konfliktpotensialet. Ved å se konflikt og samarbeid som polariteter, kan en si at i et samarbeid er en avhengig av hverandre for å få et godt resultat. Altså vil avhengigheten innebære at det den ene gjør eller ikke gjør, påvirker den andre. Slik kan avhengigheten være en forutsetning for at det oppstår konflikt. Kvaliteten på et samarbeid vil påvirkes av konflikthåndteringen, og ”god forståelse av konflikter og konstruktiv konflikthåndtering er derfor helt grunnleggende for godt samarbeid” (Ekeland, 2004, s.15). Kvalsund og Meyer (2005) påpeker at konflikt er en konsekvens av den enkeltes behov og interesser for å ivareta uavhengighet. I frykt for at avhengigheten vil frata en selvstendighet, kan partene velge å ta totalt avstand fra hverandre. Etter et samlivsbrudd kan den type relasjonskonflikt være ugunstig for barnet, da avstanden mellom foreldrene kan føre til et lite tilfredsstillende foreldresamarbeid.

4.0 FORSKNINGSMETODE

I denne delen vil jeg gjøre rede for den metodiske tilnærmingen som ligger til grunn for avhandlingen. Jeg vil presentere de valgene jeg har tatt gjennom hele prosessen fra tiden før jeg møtte informantene, og fram til jeg var ferdig med å analysere mine funn. Jeg vil gi et teoretisk innblikk i kvalitativ metode, beskrive mine innsamlingsstrategier og forskningsintervjuet. Derunder presenterer jeg mitt utvalg og rekrutteringsprosessen, utarbeidelse av intervjuguiden og hvordan jeg gikk frem for å innhente data. Deretter vil jeg belyse mitt arbeid med transkripsjon og analyseprosessen.

4.1 Kvalitativ metode

Forskningens tema og innfallsvinkel har vært retningsgivende for valg av metodisk tilnærming. Fokuset mitt er foreldres opplevelse ved deltakelse på kurset *Fortsatt Foreldre*, og hvordan den veiledningen de fikk der har bidratt til å styrke foreldresamarbeidet. For å oppnå innsikt i dette har jeg valgt å benytte kvalitativ metode med en fenomenologisk tilnærming for forskningen.

Kvalitativ tilnærming er en vitenskapelig metode som beskriver hvordan forskeren går frem for å besvare sine vitenskapelige problemstillinger (Ringdal, 2007). Kvantitativ forskning gir en beskrivelse av virkeligheten ut fra tall, tabeller og store enheter, mens kvalitativ forskning beskriver virkeligheten via få enheter og tekstlige beskrivelser. I følge Thagaard (2009) gir kvalitative forskningsmetode grunnlag for å oppnå en forståelse av sosiale fenomen på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner som studeres. Den kjennetegnes ved at fokuset rettes mot prosess og mening, analyse av tekst, nærhet til informantene og små utvalg. Metoden egner seg godt til studier av temaer som det er lite forskning på fra før, og hvor det stilles store krav til fleksibilitet og åpenhet (Thagaard, 2009). Postholm (2005) hevder at målet vil være å forstå forskningsdeltakernes perspektiv. Det kan gjøres ved at forskeren retter blikket mot deltakeren i sin naturlige kontekst. Forskningen vil allikevel være farget av forskerens eget teoretiske ståsted, opplevelser og erfaringer, noe som er viktig at forskeren synliggjør i forskningen. Dette vil jeg gjøre ved å presentere mitt vitenskapelige ståsted og vektlegge at teorivalg og utvalg fra datamaterialet, er mine subjektive valg ut fra hva jeg opplever er viktig å få fram i min forskning.

4.1.1 Fenomenologisk perspektiv

I følge Kvale og Brinkmann (2009) vil en med et fenomenologisk perspektiv ta utgangspunkt i den enkeltes opplevelse. Hvordan personen opplever en situasjon, og hva en føler og tenker som er av betydning i den aktuelle situasjonen. Det fenomenologiske perspektivet har som utgangspunkt at virkeligheten er slik informanten oppfatter den. Det handler om å forstå og løfte fram sosiale fenomener ut fra informantens egne perspektiv, samt å belyse informantens eksakte beskrivelse og få tak i den sentrale mening.

4.2 Innsamlingsstrategier

I løpet av prosessen har jeg benyttet flere innsamlingsstrategier for å tilegne meg kunnskap om tema og innhente tilstrekkelig datamateriale. Allerede i november 2009 var jeg i kontakt med Modum Bad for første gang. Da henvendte jeg meg til dem og viste min interesse for

kurset *Fortsatt Foreldre*. Jeg ytret ønske om å få delta som observatør på et av kursene de arrangerte. Det var greit, og vi avtalte en passende dato. Modum Bad var svært hjelpelige med å tilrettelegge for mitt prosjekt, og dette samarbeidet har vært til avgjørende hjelp for gjennomføring av mitt arbeid. Jeg sendte et skriftlig informasjonsbrev som kurslederne videresendte til påmeldte deltakere til det aktuelle kurset (se vedlegg 1). Brevet inneholdt en forespørsel om å delta i en mastergradsundersøkelse om foreldresamarbeid etter samlivsbrudd. Deltakerne kunne da på forhånd tenke gjennom om det var aktuelt for dem å delta i min forskning. På kurset presenterte jeg meg for deltakerne og sa litt om min rolle og mitt prosjekt. Kurset gikk over to dager, og jeg ga beskjed om at de kunne komme til meg i løpet av tiden vi var sammen for å stille spørsmål eller melde sin interesse for å delta. Da jeg skulle ut i svangerskapspermisjon studieåret 2010/2011, ville intervjuene gjennomføres ca et år etter kursdeltakelsen. Under selve intervjuene benyttet jeg to diktafoner, to stykker for å ha back-up hvis en av dem røk under intervjuene. Bruk av diktafon var for å kunne ha fullt fokus i intervjusituasjonen, og konsentrere meg om informantene og det de formidlet. I følge Kvale og Brinkmann (2009) kan intervjueren ved hjelp av diktafon konsentrere seg om intervjuets emne og dynamikk. Ordbruk, tonefall og pauser blir registrert, og man kan gå tilbake og lytte flere ganger.

Jeg fikk godt kjennskap til kurset i tiden før jeg satte i gang med datainnsamling og selve skrivingen. Som nevnt var jeg tilstedet på et kurs som observatør, hvor jeg fikk innblikk i kursets innhold og hvordan det forløp. Jeg deltok også på en fagkonferanse på Gardermoen i november 2010. Dette var i forbindelse med at Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet overtok driften av *Fortsatt Foreldre*. Jeg hadde også lest fagboka som er en del av programmet. Ut fra dette hadde jeg gjort meg opp noen tanker og meninger om hvordan jeg tenkte kurset kunne oppleves og brukes i et videre foreldresamarbeid.

4.3 Forskningsintervju

Arbeidet omkring intervju er en lang prosess, i forkant, gjennomføring og etterarbeid. I det følgende vil jeg presentere prosessen gjennom fem underpunkt.

4.3.1 Utvalg og rekruttering av informanter

Dalen (2004) beskriver valg av informanter som et særlig viktig tema innen kvalitativ forskning. Antallet informanter kan ikke være for stort da datainnsamling og databearbeiding er en tidkrevende prosess, samtidig som intervjumaterialet må gi tilstrekkelig grunnlag for

analyse. Hvor mange informanter som trengs, avhenger av forskningens formål, samtidig som det råder ulike meninger om hvor mange personer som bør intervjues (Postholm, 2005).

Jeg ønsket å intervju fire deltakere fra kurset jeg observerte. Jeg hadde ingen krav til informantene når det gjaldt kjønn, alder, bosted, antall barn og alder på dem, hvor lenge de hadde bodd fra hverandre eller lignende, noe jeg tenkte over og kanskje kunne hatt dersom jeg hadde hatt et stort antall deltakere å velge mellom. Eneste kravet var at de skulle ha deltatt på kurset. Deltakerne var godt kvalifiserte til å delta i min forskning, da alle gjennom *Fortsatt Foreldre*-programmet hadde fått veiledning på ulike måter for å styrke foreldresamarbeidet. De fikk også erfaring med veiledning og rådgivning med den hensikt å få muligheten til å se på seg selv som et menneske som er i stand til å ta ansvar for sitt eget liv. For å kunne gjøre det, måtte de forsone seg med at livet hadde blitt som det hadde blitt. De fikk også muligheten til å bli bevisst ulike kommunikasjonsformer i ulike relasjoner. Alle hadde ulike ståsted og utgangspunkt og ville ut fra sitt ståsted oppleve kurset individuelt alt etter hva hver og en hadde behov for.

Temaet for forskningen kan for mange oppleves som vanskelig, sensitivt og privat, da et samlivsbrudd kan oppleves som en stor krise i livet. Noe som kunne gjøre det vanskelig å skaffe informanter. Jeg var forberedt på at det kunne by på utfordringer, og jeg var dermed spent på om prosjektet lot seg gjennomføre. Jeg tenkte at sjansen for å få informanter ville øke dersom jeg var tilstede under kurset og fikk treffe dem. Der og da var det fire som meldte sin interesse, men bare to av disse var fortsatt villig til å delta da intervjuene nærmet seg. Jeg opplevde noe frustrasjon da jeg bare hadde to informanter, men jeg kontaktet Modum Bad igjen, som sendte ut forespørselsbrevet til flere tidligere deltakere. Videre kontaktet jeg et Familievernkontor som jeg visste hadde medarbeidere med gjennomførte kurs. De sendte også ut forespørsel til sine deltakere. De som kunne tenke seg å delta, kontaktet meg direkte for nærmere informasjon og videre avtale.

De fire informantene som har stilt opp var alle mellom 30 – 45 år, tre damer og en mann.. De hadde 1- 3 barn i alderen 2 – 18 år. Alle hadde høyere utdanning og var yrkesaktive. En deltok på kurset rett før de flyttet fra hverandre, og de andre tre hadde deltatt på kurset mellom 1 og 3 år etter samlivsbruddet. Intervjuene ble gjennomført mellom 10 måneder og 2 år etter kursdeltakelse. Ekspartnerne til informantene har ikke deltatt på kurs. Av anonymitetshensyn, presentere jeg ikke informantene ytterligere.

4.3.2 Intervjuguide

Ved valg av kvalitativ metode og bruk av intervju, ønsket jeg å fange ulike menneskers perspektiv, opplevelse og erfaringer knyttet til samlivsbrudd, foreldresamarbeid og deltakelse på kurset. Dette er i tråd med Thagaard (2009) som hevder at intervju er særlig godt egnet til å gi informasjon om personers opplevelse, synspunkter og selvforståelse. Intervjuguiden (vedlegg 4) ble strukturert i fire hoveddeler som til sammen skulle dekke de områdene som skulle legge grunnlag for å svare på problemstillingen. Hoveddelen til intervjuet var bakgrunnen til informantene, forventninger de hadde til kurset, deltakelsen på kurset, tiden etter de hadde deltatt på kurs og til slutt noe om hvor de er i dag og hva de tenkte om fremtiden. Jeg hadde som mål å møte informantene mest mulig åpent, med den hensikt å la deres beskrivelser bli vektlagt som utgangspunkt for videre analysearbeid, teoriforankring og drøfting. Jeg vil komme tilbake til hvordan intervjuene forløp.

4.3.3 Semistrukturert intervju

I min forskning er det viktig å fremme informantenes egne erfaringer, opplevelse og meninger knyttet til kurset de har deltatt på, og deres erfaring og perspektiv på foreldresamarbeidet. For å innhente denne kunnskapen mente jeg at dybdeintervju ville være best egnet for å innhente data, samtidig som intervju også er den vanligste innsamlingsstrategien innen fenomenologisk metode (Postholm, 2005).

Jeg valgte å gjennomføre semistrukturert intervju. Dette for å sikre meg at informantene ble stilt tilnærmet de samme spørsmålene, samtidig som det åpnet for å kunne stille spørsmål med utgangspunkt i informantenes beskrivelser og utsagn for videre utdyping og avklaring. Kvale og Brinkmann (2009) definerer et semistrukturert livsverdenintervju som ”en planlagt og fleksibel samtale som har som formål å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden med henblikk på fortolkning av meningen med de fenomener som blir beskrevet” (s.325). Altså brukes et semistrukturert intervju når man ønsker å få beskrivelser av hvordan mennesker forstår sin livsverden. Det er ikke ulikt en dagligdags samtale, men det profesjonelle intervjuet har det formål å samle inn data, hvor særegne tilnærminger og teknikker er nødvendig (Kvale & Brinkmann, 2009). Ved valg av denne type intervju ønsket jeg å tilstrebe en maktfri og likeverdig relasjon ved at intervjuene skulle bære preg av å være *samtaler* med informantene. Dette for å skape tillit og trygghet til meg som forsker. Som nevnt tidligere er temaet for prosjektet av personlig karakter, og kan oppleves sårt og vanskelig å formidle noe om.. I følge Dalen (2004) vil det viktigste være å ha evnen til å lytte og vise genuin interesse for hva informanten formidler ved å vise anerkjennelse både

ved måten det spørres og lyttes på. Videre beskriver hun at informanten må oppleve at forskeren virkelig viser interesse for det som formidles gjennom blikk, nonverbal kommunikasjon og via verbale kommentarer, alt i den hensikt ikke å forstyrre dataformidlingen.

4.3.4 Innsamling av datamaterialet

Alle intervjuene ble gjennomført i løpet av august 2011. Det var da ca. 1 år siden informantene hadde deltatt på kurs. Fra min side var det et bevisst valg at jeg deltok som observatør og forsøkte å etablere kontakt med informantene før jeg skulle ha et års permisjon. Dette fordi jeg ønsket at opplevelsen og erfaringen med kurset skulle synke inn, og dermed kunne få et innblikk i om og hvordan kursdeltakelsen hadde bidratt til å styrke foreldresamarbeidet over tid. Jeg tenkte at svarene informantene gav kunne blitt av en helt annen karakter hvis kursdeltakelsen bare var noen få uker i forveien. Det er mulig at nyhetens interesse, en mulig begeistring og medvind fra kurset kunne glamorisere utbyttet. Eller motsatt, at en opplevelse av oppgittethet og lite utbytte preget den første tiden. Jeg antar ut fra hva jeg har lest og erfart at modning, bearbeiding og utprøving av eventuelle nye kommunikasjon - og handlingsstrategier viser seg best over tid. Ulempen kunne være at deres opplevelse og erfaring fra kurset var farget av ettertiden, eller at de ikke husket så godt deres opplevelse av hvordan det var å være der. En strategi jeg brukte for å ivareta deres opplevelse der og da var som nevnt tidligere, å be de fire som jeg fikk kontakt med på kurset om å notere ned opplevelsene så raskt som mulig. Jeg kontaktet de pr e-post et par uker etterpå hvor jeg spurte om de kunne gjøre det samme hvis de ikke hadde gjort det. Det var bare var to deltakere fra kurset som besvarte mine henvendelser på e-post, og dermed var det bare to av informantene som hadde notert ned sine opplevelser i etterkant. Dette kan ha påvirket datamaterialet i den forstand at disse to informantene hadde et mer bevisst forhold til sin umiddelbare opplevelse av kurset.

Før vi startet intervjuene ble informantene informert om hensikten med intervjuet. Videre ble de kort informert om hvilke hovedpunkter intervjuet var inndelt i. Under intervjuene opplevde jeg at informantene var villige til å fortelle om temaet, de var åpne og det var stort sett lett å holde samtalen i gang. Intervjuguiden fungerte som et redskap som sørget for at alle temaene ble dekket, selv om informantene snakket nokså fritt. Ved behov stilte jeg utdypende spørsmål. Informantene hadde svært ulike utgangspunkt og ståsted, og det var stort sprik i hvor mye dem hadde å formidle. Spesielt under ett av intervjuene ble de fleste

spørsmålene besvart uten at jeg måtte styre samtalene så mye. Intervjuene varte mellom 45 min og 75 minutter.

4.3.5 Transkripsjon av datamateriale

Å transkribere betyr å skifte fra en form til en annen, å transformere. I denne sammenheng er det oversettelse fra talespråk til skriftspråk. Intervjuene blir strukturert slik at de er bedre egnet til videre analyse, det er lettere å få oversikt og struktureringen i seg selv er starten på analysen (Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg transkriberte intervjuene etter hvert intervju. Da jeg hadde vanskeligheter med å få gjennomført et tilfredsstillende prøveintervju, la jeg inn lengre tid mellom de to første intervjuene, ca to uker. Dette for å ha god tid til transkribering og bearbeiding av dette intervjuet. Jeg lærte mye av den prosessen om hvordan jeg som intervjuer kunne styre samtalen ved mine oppfølgingsspørsmål, stoppe opp og hente oss inn hvis samtalen gikk for langt utover tema. Siden jeg benytter fenomenologisk tilnærming, valgte jeg å transkribere ord for ord for på den måten å holde transkripsjonen så virkelighetsnært uttalelsene som mulig. Dette bidrar også til å øke transkripsjonenes pålitelighet. Jeg transkriberte på dialekt og noterte pauser og gjentakelser. Videre valgte jeg å oversette den transkriberte teksten til bokmål for å ivareta informantenes anonymitet (Kvale & Brinkmann, 2009).

4.4 Dataanalyse

Arbeidet med analysen er ikke en avgrenset del av forskningsprosessen. Den vil være et kontinuerlig arbeid som starter når forskeren inntreer i forskningsfeltet, og først avsluttes når avhandlingen er ferdigstilt (Dalen, 2004, Postholm, 2005) Datainnsamling og dataanalyse er gjentatte og dynamiske prosesser, og det er mange ulike måter å tilnærme seg datamaterialet på. Analysen er en prosess som skal gi ytringene teoritilknytning, noe som skjer ved at forskeren tolker ytringene og setter dem inn i en teoretisk sammenheng (Dalen, 2004). I følge Thagaard (2009) innebærer analyseprosessen både en sammenfatning av dataene og en utvidelse av funnene når forskeren knytter refleksjoner over dataenes meningsinnhold til valg tema.

Det er mulig å la seg inspirere av ulike analytiske tilnærminger for å finne ut hvilken måte som er best egnet ut fra sitt unike datamateriale (Postholm, 2005). Da min forskning bygger på en kvalitativ metode med fenomenologisk tilnærming, benyttet jeg analysestrategier som ivaretok dette. Jeg har latt meg inspirere av analysemåten innen Grounded Theory, ”den konstant komparative metode”, hvor koding og kategorisering har en sentral plass (Dalen,

2004, Postholm, 2005). Ut fra mitt materiale startet jeg med en deskriptiv analyse som innebærer koding og kategorisering for å redusere datamaterialet. Målet er å utvikle kategorier som gir en fullstendig beskrivelse av de opplevelsene og handlingene som informantene formidler (Kvale & Brinkmann, 2010).

Begrepet *epoche* brukes om prosessen hvor man forsøker å sette sin forforståelse til side, og betrakte fenomenet med et mest mulig åpent sinn (Moustakas, 1994). Denne epoche-innstillingen er viktig å ha for ikke la datamaterialet bli farget av mine antagelser og forforståelse, og det krevde et bevisst og reflektert forhold til mine erfaringer på én side og datamaterialet på en annen side. Denne innstillingen hadde jeg med meg gjennom hele analyseprosessen.

Etter jeg hadde transkribert datamaterialet og oversatt det til bokmål, foretok jeg en komprimering av utsagnene fra informantene til kortere formuleringer og helhetlige setninger. Jeg foretok en meningsfortetting av materialet som Kvale og Brinkmann (2010) benevner denne prosessen. Jeg tok bort pauser, gjentakelser og ufullstendigheter. Etter dette ble tekstene lettere å lese og jeg kunne skille de naturlige enhetene, kode og navngi dem etter tematikk eller begrep tilpasset meningsinnholdet (Kvale & Brinkmann, 2010). Hele denne prosessen kalles åpen koding innen den konstant komparative analysemetoden (Postholm, 2005). Videre fant jeg sammenfallende tema på like og ulike måter i intervjuene, og dette dannet naturlige kategorier på tvers av intervjuene. Det ble mange siders arbeid å forholde seg til. I denne aksiale kodingsprosessen fordelte og reduserte jeg kodene ytterligere inn i nye kategorier, sub-kategorier, ut fra samme tematikk og hvordan de sto i forhold til hverandre (Corbin & Strauss, 2008). Dette var en frustrerende prosess da jeg med ett synes alt gikk over i hverandre og det var vanskelig å skille det ene fra det andre. Etter hvert steg det fram konturer av tydelige hovedkategorier som dannet grunnlag for å kunne bringe elementene sammen i en helhet for å sammenfatte dette til en helhetlig tekst, og jeg var inne i det Corbin og Strauss (2008) omtaler som den selektive kodingsprosessen. Etter flere gjennomganger av materialet endte jeg opp med benevnelser på kategoriene som jeg føler beskriver datamaterialet på en god måte. Det er i tråd med Thagaard (2009) som påpeker at kategoriernes betegnelser skal gjenspeile sentrale temaer i prosjektet, slik at kategoriene blir meningsbærende. Et par av kategoriene ble såkalte in-vivo kategorier, altså at de fikk navn ut fra ord og uttrykk som informantene selv brukte (Corbin & Strauss, 2008). Jeg endte opp med fire hovedkategorier, to underkategorier og en kjernekategori. Innen Grounded Theory

er det vanlig å finne en kjernekategori som representerer forskningens hovedtema (Postholm, 2005). I mine funn fant jeg en tydelig kjernekategori som gjennomsyret hele materialet.

Kjerne kategorien jeg har kommet frem til er ”Kommunikasjon og samhandling”. Jeg har fire hovedkategorier som jeg har valgt å kalle: ”Et ønske om en felles plattform for veien videre”, ”Relasjonsendring”, ”Nye samhandlingsmønstre” og ”Stå for egne valg”. Kategorien ”Relasjonsendring” har to underkategorier som har fått navnene ”Endring av roller gjennom økt selvinnsett og innsett i andres perspektiv” og ”Kommunikasjonsstil”. Kategoriene vil bli grundigere presentert i analysedelen.

Jeg fikk tilgang til en omfattende mengde datamateriale, men på grunn av avhandlingens begrensninger har jeg tatt et valg på hvilke områder i materialet jeg vil fokusere og gå i dybden på. Det var mange interessante vinklinger jeg dessverre måtte legge til side, men jeg mener jeg har gjort et bredt utvalg som er dekkende for å besvare min problemstilling.

4.5 Ethiske vurderinger og betraktninger

Dette prosjektet ble meldt til og godkjent av personvernombudet for forskning (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste - NSD (Vedlegg 2)). Personopplysningsloven ble innført i 2001 og innebærer at alle prosjekter som inneholder personopplysninger og behandles elektronisk har meldeplikt. I følge Moustakas (1994) skal deltakere i fenomenologisk forskning få fullstendig informasjon om hensikten med forskningen, og de skal opplyses om at informasjonen skal behandles konfidensielt. Som nevnt tidligere fikk informantene tilsendt et informasjonsskriv hvor det ble opplyst at alle opplysninger ble behandlet konfidensielt, og før selve intervjuet skrev informantene under på ei samtykkeerklæring (Vedlegg 3). Informantene ble informert om frivillig deltakelse og muligheten for å trekke seg til en hver tid om ønskelig.

Før vi startet intervjuet informerte jeg om hensikten med forskningen og vi snakket litt om temaet generelt. Jeg ønsket å etablere et godt tillitsforhold i forkant av intervjuet da temaet er av personlig og sensitiv karakter. Jeg tenkte at det stiller store krav til meg som intervjuer knyttet til fortrolighet og trygghet i en intervjusituasjon, samtidig å kunne skape tillit gjennom å behandle informasjonen de gav med diskresjon som ivaretar konfidensialiteten.

4.6 Forskerrollen

Postholm (2008) påpeker at forskeren er det viktigste instrumentet i kvalitativ forskning. Hun hevder at dette instrumentet må beskrives, og utdyper at forskeren bør synliggjøre sitt paradigmatisk utgangspunkt og sin subjektivitet overfor leseren.

Proessen med å arbeide med denne avhandlingen har variert mye. Det kan beskrives som en meget lang og bratt berg- og dalbane som jeg hadde svært lyst til å gjennomføre, men som var skremmende helt til jeg satte meg i vognen. Proessen har vært svært lærerik, og jeg har vært strukturert og for det meste arbeidet effektivt under mine tilmålte arbeidstider.

Det har vært svært interessant å få innblikk i ulike menneskers historier knyttet til et tema jeg finner interessant. Ikke minst kjenner jeg på hvor viktig det er å belyse denne tematikken ut fra en samfunnsmessig karakter. Det er mange samliv som ender med brudd, og når bruddet er en realitet må samarbeidet om barna fungere så godt at barna ikke lider eller føler seg dradd mellom to hjem.

En av hensiktene mine med studien var å se på langtidseffekten av kursdeltakelsen. Det aspektet mener jeg å ha fanget opp. Informantene har fått bearbeidet, tatt i bruk og prøvd ut ulike innspill og endringer fra kurset i de tilfeller det har vært ønskelig. Og flere av dem har sett virkningen av for eksempel å bli mer bevisst sin kommunikasjonsstil eller sine tankemønstre om eks-partneren.

4.7 Forskningens kvalitet

I enhver forskning vil en kunne finne svakheter, faktorer, perspektiver eller områder som ikke er inkludert, eller faktorer som influerer studiet og slik påvirker både gyldighet og pålitelighet (Johannesen et al, 2008). Jeg har redegjort for mine fremgangsmåter knyttet til informantene, konteksten og benyttet metode, hvor jeg har forsøkt å ha et kritisk blikk for å ivareta forskningens kvalitet underveis. Det kan allikevel være punkter som er mangelfulle, og jeg ønsker nå å belyse forskningens kvalitet i et helhetlig perspektiv.

Kvale og Brinkmann (2009) påpeker at validitet i samfunnsvitenskapen er hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det som skal undersøkes, og i følge Postholm (2005) skal en redegjørelse av validitet i avhandlingen inneholde metoder en har brukt ved innsamling av data, intervju og under analyse. Gjennom metodekapittelet har jeg forsøkt å synliggjøre min fremgangsmåte, både hvilke valg jeg har tatt og hvorfor jeg har valgt å gjøre som jeg har gjort. Reliabilitet omhandler hvorvidt en forskning kan reproduseres ved at en annen forsker skal kunne gå inn på ett annet tidspunkt å få de samme resultatene (Kvale & Brinkmann, 2009). Ulike settinger kan gi ulike svar, og menneskelige møter kan vanskelig reproduseres til å bli identiske. Postholm (2005) vektlegger at dette heller ikke er hensiktsmessig i kvalitativ forskning, men at målet i en slik oppgave heller dreier seg om å nå frem til en ”autentisk” forståelse av den en intervjuer. Dermed tror jeg at fokus på trygghet og et godt

møte med informantene har vært viktig for å skape god pålitelighet. Postholm (2005) påpeker at innen kvalitativ forskning er ikke målet å generalisere til en større populasjon, men snarere å benytte tykke beskrivelser av fenomenet og konteksten, slik at beskrivelsene kan gi mening og overføringsverdi til andre i egen situasjon.

Under intervjuene opplevde jeg det utfordrende å ikke blande rollene som intervjuer og rådgiver. Da informantene fortalte sine historier var det flere ganger jeg følte behov for å gå dypere inn i tematikken enn intervjuets rammer. Jeg tok meg selv i det ved å føre samtalen fram, i stedet for å gå unødvendig mye i dybden, men samtidig var det behov for å gå i dybden på en del områder for å få bredden i tematikken. I hvor stor grad mitt engasjement påvirket informantenes svar, vet jeg ikke, men jeg velger å tro at jeg taklet balansen på en tilfredsstillende måte.

Jeg tenker at informantenes svar avhenger av hvor de er i samlivsbruddets prosess. Flere av informantene fortalte om perioder etter samlivsbruddet hvor de hadde vært svært psykisk utslitt, men de var kommet videre nå. Jeg tror at dersom intervjuet hadde vært gjennomført i en slik periode, ville antagelig svarene blitt deretter og forskningen hadde trolig fått en annen vinkling. Som nevnt tidligere ønsket jeg å etablere et tillitsforhold til informantene, og det krevde at jeg hadde evnen til å lytte og vise genuin interesse for hva informantene formidlet ved å vise anerkjennelse både ved måten jeg samhandlet med dem (Ivey et al., 2007; Rogers, 1980). Dette opplevde jeg som helt naturlig, da jeg har stor interesse for temaet og opplevde hvert intervju som meget interessant.

Påliteligheten i forskningen er ivaretatt ved å legge frem mest mulig dokumentasjon av data, metoder og avgjørelser som er foretatt i løpet av forskningen. Dette for å synliggjøre flest mulig dimensjoner i arbeidet. Jeg har også vedlagt all relevant dokumentasjon i vedleggsdelen (informasjonsskriv, samtykkeerklæring, intervjuguide og kvittering fra NSD).

4.8 Oppsummering av forskningsmetode

Jeg har nå gjort rede for mitt metodiske arbeid i avhandlingen, de valg jeg har tatt og hvordan jeg har gått fram for å ende opp med de funn jeg sitter igjen med. Alle valgene som er tatt i prosessen har vært bevisste for slik å kunne besvare min problemstilling og kunne gå i dybden på tematikken. Jeg har forsøkt å gi en så grundig og veldokumentert fremstilling som mulig. Videre vil jeg presentere mine funn der disse er delt inn i kategorier.

5.0 PRESENTASJON AV FUNN

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere datamaterialet fra intervjuene gjennom en kategorisk fremstilling. Kategoriene er utarbeidet for å gi en rik og dyptgående forståelse av avhandlingens tema og problemstilling:

Hvordan opplever foreldre at veiledningen fra kurset Fortsatt Foreldre har bidratt til å styrke foreldresamarbeidet etter samlivsbrudd?

Gjennom bruk av kvalitativ forskningsmetode er jeg som forsker opptatt av å løfte frem informantenes stemme. Det vil jeg gjøre ved å gjengi sitater. Samtidig vil jeg gjenfortelle deres historier med egne ord for å få et fyldigere innblikk i hver informants beretning. Bruk av sitater i teksten er også en måte å eksemplifisere, nyansere og utdype kategoriene på.

Som nevnt tidligere kom jeg frem til en kjernekategori som jeg har kalt ”Kommunikasjon og samhandling”. De fire hovedkategorier er: ”Et ønske om en felles plattform for veien videre”, ”Relasjonsendring”, ”Nye samhandlingsmønstre” og ”Stå for egne valg”. Kategorien ”Relasjonsendring” har underkategoriene ” Endring av roller gjennom økt selvinnsikt og innsikt i andres perspektiv” og ”Kommunikasjonsstil”.

5.1 Kommunikasjon og samhandling

Slik jeg ser det er kommunikasjon og samhandling gjennomgangstemaer i datamaterialet. Dette omhandler i stor grad hvordan partene er i samspill og forholder seg til hverandre. Hvordan de snakker til hverandre, tenker om hverandre, både før de gikk fra hverandre og i dag når de bor hver for seg. Jeg velger å presentere et sitat fra informanten Vivi, som beskriver betydningen av kommunikasjonen og hvordan det kan være mellom to mennesker som står hverandre nær:

Det handler mye og hvordan man sier ting og tenker. Kommunikasjon er vel egentlig noe av det viktigste i alle forhold, altså mellom mennesker generelt. Det er bare at i sånne nære relasjoner hvor man har gått seg så fast, er det så vanskelig å komme seg ut, enda man kanskje er bevisst det.

Vivi trekker fram at det kan være utfordrende å komme seg ut av gamle mønstre når man etter et samlivsbrudd har fått nye roller i forhold til hverandre, men likevel må kommunisere fordi man har felles barn. Hva må til for at kommunikasjonen skal fungere mellom to parter, og er det enklere å få det til etter man har gått fra hverandre, når kanskje nettopp mangel på god kommunikasjon var en av årsakene til bruddet? Selv om ikke mangel på god kommunikasjon var hovedgrunnen til at alle informantene har gjennomgått samlivsbrudd, går kommunikasjon og samhandling som en rød tråd gjennom alle kategoriene.

5.2 Et ønske om en felles plattform for veien videre

Denne kategorien setter fokus på erfaringer og utfordringer informantene har. Hvilke forventninger de har til veiledning i kurset, og hva de trenger veiledning på for å komme videre i prosessen etter samlivsbruddet.

Informantene var i ulike livssituasjoner, avhengig av hvordan de opplevde relasjonen til ekspartneren, hvor fortrolig de var med deres samværsordning og hvor lenge det var siden bruddet fant sted. Dermed var det ulike behov som meldte seg og representerte motivasjonen for at de ønsket å delta på kurset *Fortsatt Foreldre*. Deltakerne hadde ulike motiv for hva de ønsket å få igjen ved å søke råd og veiledning. Disse motivene var avhengig av erfaring, og hva de følte var utfordrende i forhold til ønsker og forventninger for framtiden. Marie fortalte om en svært vanskelig tid sammen med ekspartneren. Han hadde stor makt og kontroll i familien. Hun fikk tett oppfølging fra familievernkontoret både i forkant og etterkant av bruddet, som hun til slutt klarte å gjennomføre. Selvtilliten var lav, og hun ønsket var å komme videre og mestre det hun så på som sine utfordringer.

Jeg gikk egentlig på kurset for å hjelpe meg selv... Og for å få litt hjelp til å forstå situasjonen og hvordan jeg kunne være en god mamma selv om jeg var alene.

Marie hadde vanskelig for å kommunisere med ekspartneren, og de fleste samtaler foregikk på familievernkontoret. Hun opplevde at han hadde stor kontroll over henne, og hun ønsket å bli sterk og få tro på seg selv igjen. I motsetning til Marie, hadde ikke Kari og ekspartneren flyttet fra hverandre da hun deltok på kurset. Hun gav uttrykk for at hun ønsket å være i forkant og skaffe seg mest mulig informasjon om den situasjonen hun hadde kommet i. Dette for å takle vanskelige situasjoner på en god måte, og legge til rette for et godt samarbeid.

(...) å skape en felles plattform og framtid for sønnen vår når vi bor på forskjellige steder (...) og få vite litt om hvordan man kan løse vanskelige situasjoner, eller hvordan man skal klare å takle ting.

Hun søkte mye informasjon, noe hun følte hjalp henne til å være rasjonell i situasjonen. Hun hadde et positivt syn på fremtiden, og ønsket å gjøre alt "rett" ved å være best mulig forberedt på tiden som deltidsmamma.

Vivi hadde bodd alene noen år da hun deltok på kurset. Hun hadde erfaring fra et samarbeid med eksmannen som hun opplevde som utfordrende. De hadde vanskelig for å kommunisere konstruktivt fordi de hadde ulike synspunkter og meninger.

Å få best mulig samarbeid (...), fordi det ikke har vært helt enkelt. Jeg så på det som en lettelse å kunne komme og få en åpning for å se om jeg tenkte normalt, eller tenkte avvikende... det var en mulighet for å kunne komme videre.

Vivi følte behov for å få bekreftelse eller avkreftelse på sine tanker og handlinger, da det var flere ting hun følte seg usikker på. Hun håpet det ville åpne muligheten for å komme videre i prosessen. Hun opplevde det som støttende å høre at det ofte tar 1-5 år før man er klar for å leve alene og komme seg etter et samlivsbrudd.

For Tor kom samlivsbruddet som et sjokk. Ekskonen hans hadde tatt den avgjørelsen, og det hadde ingen innvirkning uansett hva Tor gjorde for å påvirke hennes bestemmelse. Tor gav uttrykk for at det var vanskelig å forholde seg til henne og han ønsket helst ikke å ha kontakt. Han håpet at deltakelsen på kurset kunne bidra til at han kom seg videre gjennom å høre hvordan andre hadde løst lignende situasjoner. Han ønsket svar på spørsmål han hadde omkring samværsordning, få aksept for sine følelser og få konkrete tips på hva han kunne gjøre.

Jeg var såret og bitter og hadde ikke noe godt forhold til henne, og så ikke at det kom til å endres i nær framtid, så hvordan skulle jeg leve med det og hvordan kunne jeg gjøre det på en fornuftig måte(...). Det var en situasjon jeg ikke hadde lyst til å være i som jeg hadde lyst til å komme ut av.

Det praktiske samarbeidet fungerte greit for dem, men for Tor var det mange ubesvarte spørsmål som gjorde han usikker på hva som var det beste for sønnen deres. *Veldig mye er knyttet til sønnen min og det hun utsatte han for.* Han ønsker derfor å få individuelle, konkrete råd og anbefalinger fra kurslederne.

I denne kategorien viser det seg ulike behov og mål for informantenes valg ved å delta på kurset. De ønsker å komme videre ved å oppnå styrke og tro på seg selv, legge grunnlag for ei best mulig framtid for barna gjennom en konfliktfri samhandling mellom foreldrene. Ved å være best mulig rustet for å møte de utfordringene som kan komme, vil det forhåpentligvis være lettere å handle konstruktivt og dermed unngå konflikt.

5.3 Relasjonsendring

Kategorien ”Relasjonsendring” er delt inn i underkategoriene ” Endring av roller gjennom økt selvinnsett og innsikt i andres perspektiv” og ”Kommunikasjonsstil”. I kjølevannet av et samlivsbrudd står man overfor et hav av endringer. Som foreldre trer en inn i en endret relasjon til hverandre som innebærer endring i rollene man besitter, og store endringer i tid sammen med barna. Det kan være utfordrende å være i en endret relasjon når nærværet som

før var en selvfølgelighet er borte. For å takle dette bør det være rom og forståelse for hverandre, samt bevisstgjøring i samhandlingen. Hvordan en kommuniserer, kan være en avgjørende faktor for hvordan samarbeidet utarter seg.

5.3.1 Endring av roller gjennom økt selvinnsett og innsikt i andres perspektiv

Hensikten med denne underkategorien er å belyse overgangen det kan være for par å inngå nye roller, og samtidig være i en relasjon med sin tidligere partner. Etter et samlivsbrudd kan enkelte oppleve det å forholde seg til sin eks-partner som svært vanskelig og meningsløst, noe som for mange ikke hadde vært så stort problem hadde det ikke vært for at de hadde barn sammen. Dette gir Tor uttrykk for:

Jeg skulle jo ønske jeg ikke måtte ha noe med henne å gjøre i det hele tatt, det hadde vært det beste for meg. Hvis vi ikke hadde hatt barn sammen så hadde jeg vært ferdig med henne for lenge siden. Det er som et åpent sår som aldri får gro, for det er jo hele tida kontakt.

Relasjonen endres, og man må med ett skille ektefellerollen og foreldrerollen. Det kan være et stort spekter av følelser inn i bildet, spesielt hvis bruddet ikke var et gjensidig ønske – noe som kan ha betydning for hvordan foreldresamarbeidet utarter seg. Tor gir uttrykk for at han er bitter over måten bruddet skjedde på, og at dette preger hans relasjon og holdning til sin eks-partner.

Det var et sjokk rett og slett å få høre det og oppleve det. Og det er jo relatert til hvordan samarbeidet blir etterpå. Det er mulig alt hadde blitt annerledes hvis hun hadde gjort det på en annen måte. Jeg føler det ligger mye der. (...)i og med at jeg synes det var ekstremt vanskelig å ha noe som helst å gjøre med henne i det hele tatt, så er ikke det noe godt grunnlag for godt samarbeid.

Ut fra det Tor beskriver, føler han at hans relasjon til ekspartneren ikke er et godt utgangspunkt for det samarbeidet de har. Han gir uttrykk for at samarbeidet kunne ha fortonet seg annerledes hvis bruddet hadde blitt håndtert på en annen måte.

Kari gav uttrykk for at hun hadde et sterkt behov for å klare å skille foreldrerollen fra ektefellerollen. Dette var bevisstgjort etter hun hadde tilegnet seg teori om samlivsbrudd og betydningen av å gi slipp på ektefellerollen for å legge til rette for et best mulig samarbeid. *Det var veldig vanskelig å skille disse kjærestegreiene og foreldrerollen (...)men man må skille de to tingene.* Hun opplevde at det var vanskelig, men hun mestret det fint. Hun forklarte at hun systematiserte tankene uansett hvor vanskelig situasjonen var.

”Nå er jeg sint på han fordi jeg tenker på han som en eks”. Ikke at jeg gikk rundt og tenkte slik hele tida, men jeg prøvde å skille veldig tidlig. Han er en kjempeflink pappa, og det er supert for NN å være hos han. Vet ikke om jeg klarte å implementere det rett etter kurset, men det var i alle fall noe jeg begynte å jobbe med en gang da, de der skillene. (...) Nå er vi gode kollegaer. Det er ikke så dumt,

de støtter hverandre, gir positiv kred når du gjør noe bra, men du ringer ikke hverandre for at skal vi ta en øl, liksom.

For Vivi kan det synes å ha vært en utfordring å skille ektefellerollen og foreldrerollen. Hun forklarte at i den første tiden etter skilsmissen ville hun gjerne rettlede og styre ekspartneren sin væremåte. Hun viser til at hun etter kursdeltakelsen har fått en mer åpen holdning, og hun respekterer hans valg og livsstil bedre enn tidligere. Hun har også innsett at hun må gi avkall på sitt kontrollbehov overfor ham for at samarbeidet skal være best mulig.

Jeg tror kanskje jeg har fått en mer åpen holdning til han. Sånn i forhold til at jeg har ikke noe med hva han ønsker å gjøre i sitt liv. Jeg skjønner at han skal bestemme hva han vil gjøre i sitt liv også når barna er der. Jeg ønsket nok å styre mer fordi vi har forskjellige verdier om hvordan det skal være, men jeg har innsett at de må leve med foreldre som har forskjellige meninger og verdier.

Marie sin utfordring var å få ekspartneren til å forholde seg til henne på en overkommelig og respektabel måte. Hun forklarte i intervjuet hvordan hun kommuniserte med ham for å få han til å tenke på barna og ikke seg selv.

”Det er ungene det handler om, det er de vi først og fremst må tenk på. Vi må ikke være egoistisk og tenk på våre følelser ”. Ved å si det visste han ikke hvordan han skulle ta meg og hva han skulle si til meg, siden jeg la meg helt flat. Så jeg brukte ungene veldig mye, som at vi må tenke på dem.

Hun opplevde at ved å avklare rollene og belyse hvem sine behov som er viktigst, ble han usikker og visste ikke hvordan han skulle svare henne uten å virke anklagende og angripende. Hun påpekte at når hun fremhevet barna sine behov, klarte han ikke å angripe henne slik han gjorde før. Som nevnt tidligere foregikk samtaler av denne karakter på Familievernkontoret. Det som skjedde når hun snakket til ham på denne måten, var at hun erfarte at han ble i villrede og fikk en angripende holdning overfor deres samtalepartner fra Familievernkontoret.

Det viser seg at det absolutt ikke trenger være enkelt å forholde seg til ekspartner etter et samlivsbrudd. Kanskje ligger utfordringene i håndtering av bruddet, eller i å respektere og akseptere den andre for den personen den er. Overgangen fra å være ett og stå sammen om livets utfordringer, til å gå videre på hver sin kant i nydefinerte roller og forholde seg til en mer kompleks situasjon med fokus på barna, kan være komplisert. For noen skaper veiledningen større selvinnsikt og innblikk i den andre partens ståsted. Dette gjør det enklere å skille de ulike rollene, og dermed enklere å forholde seg til hverandre.

5.3.2 Kommunikasjonsstil

Denne underkategorien setter fokus på forandringer informantene har gjort i måten de kommuniserer med sin ekspartner på. I mange tilfeller må det en endring i kommunikasjonsstilen til for å få ting til å fungere bedre etter samlivsbrudd. Disse forandringene kan forekomme på ulike plan, og det kan være både bevisste og ubevisste behov for endring som ligger til grunn for at noen velger å delta på *Fortsatt Foreldre*. Hvilke behov som ligger til grunn vil være avgjørende for hvilke hovedområder i programmet kursdeltakerne har fokus på.

Marie opplevde at hun fikk flere gode tips på kurset til hvordan hun kunne endre sin måte å kommunisere med eks-partneren for å ikke la ham få muligheten til å overkjøre henne, og dermed få en bedre relasjon til ham.

Det er en ting jeg lærte som jeg har brukt mye. Det var en måte å si ting på. Jeg spør og snakker på en annen måte til ham, og da blir han annerledes, på en måte så lurer jeg han litt med spørsmålene. Nå er jeg heilt rolig og snur spørsmålene til ham, slik jeg har lært, og da skjønnte han at han ikke kom noen vei med meg heller, og det var litt godt å kjenne. Det er litt godt at han ikke klarer å vippe meg av pinnen lengre.

Denne endringen i kommunikasjonen har tydelig bidratt til en styrke hos Marie. Hun klarer å stå i møtet med ekspartneren med en annen trygghet nå enn tidligere, og det viser seg at hennes kommunikasjonsstil gjør noe med ham. Hun viser han en motstand hun antagelig ikke har gjort før. Kanskje konsekvensen er at han blir usikker på hvordan han skal møte henne, fordi dette er sider ved henne som han ikke har erfart tidligere?

Vivi opplevde også at hun gjennom kurset ble mer bevisst måten hun møtte ekspartneren sin på. I løpet av året som har gått har hun gjort noen endringer i sin måte å kommunisere på, som har gitt resultater i form av bedre samhandling dem imellom. Hun beskriver det slik at hun har blitt mer bevisst hvordan hun både snakker og lytter til ham.

Jeg kan høre på han mer uten å gå i forsvar, så jeg har vel ikke alltid hatt tid til å høre ferdig på han. Nå kan jeg høre hva han ønsker, også snakke rolig tilbake. Men problemet er vel at han ikke kan høre ferdig på meg. Før ble det veldig mye avbrytelse, fordi jeg ble så irritert over at vi ikke mente det samme.

Vivi forstår betydningen av hennes rolle og hennes ansvar for å skape en best mulig relasjon mellom dem. Hun gir uttrykk for at hun aksepterer han for den personen han er, og de ulikhetene de som foreldre har.

Jeg tror jeg nok helt klart fikk meg en dytt rett og slett på at jeg selv har en stor medvirkning hva slags samarbeid jeg har med pappaen deres, det tror jeg nok jeg ble bevisst på det kurset. At det nytter

ikke å være bitter, eller anklage, eller tenke på alle de forskjellene mellom oss. Jeg lærte meg å tenke at han er en person som tenker og handler ut fra sitt ståsted.

Kari gir uttrykk for at hun og ekspartneren har hatt lite konflikter og fin dialog i tiden etter de flyttet fra hverandre. De har ikke hatt behov for å endre kommunikasjonsmåten, men de ønsker å være i forkant og være bevisst hvordan de vil møte fremtidige utfordringer. Da det nylig oppstod en vanskelig situasjon, ser Kari tilbake på den og gir uttrykk for at hun er stolt over måten de klarte å takle situasjonen på.

Vi har gjort noe vi er uenige om. Snakket ut om det, og lagt den død! Vi har ikke snakket et sekund mer om det, for da går det utover sønnen vår. Slike ting vil oppstå hele tiden. Du skal lære hvordan du skal tenke om ting, takle ting. Vanskeligheter vil oppstå og du må ta dem for det de er. Vi kunne gått og surra enda. Jeg tror det er slike ting man må ha noen styringer i bunn, det vil alltid skje og da må man vite hvordan man skal takle det.

Denne måten å fronte vanskelighetene er hun usikker på om hun hadde klart uten å ha jobbet så intenst med seg selv i tiden rundt bruddet. Hun har frontet det hun fryktet, og kjempet en kamp som har styrket henne i troen på at de skal mestre hverdagen.

Da Tor ikke ønsker å ha ytterligere kontakt med ekspartneren sin enn han har i dag, var det heller ikke aktuelt å søke endring i kommunikasjonen. De utveksler det de mener er nødvendig informasjon via sin private blogg, noe som tilfredsstiller hans behov for kontakt med henne.

Jeg følte ikke at det var noe som var nyttig i forhold til min situasjon, men det var greit å se andre, og innse at det samarbeidet vi hadde ikke var så dårlig. Det gjorde kanskje at iveren på å endre på det ble litt mindre.

Ut fra det Tor hørte andre deltakere på kurset sa, skiftet han litt oppfatning av deres samarbeid i positiv retning med tanke på at de overholder avtaler og ikke har praktiske utfordringer. Det virker beroligende på ham slik at han kunne senke skuldrene og slå seg mer til ro med den samhandlingen de hadde. En bevisstgjøring av rolleendringen som har blitt en konsekvens av samlivsbruddet samt bevisstgjøring av hvordan en kommuniserer, kan tydeligvis ha positiv effekt på partenes forhold til hverandre. Dette vil jeg tro legger bedre grunnlag for å utvikle et godt nok foreldresamarbeid.

5.4 Nye samhandlingsmønstre

Denne kategorien setter fokus på møtet mellom foreldrene gjennom å se nærmere på hvordan de samhandler når de møtes. Det innebærer hva som er utfordrende når partene møtes, hvordan de ønsker at møtet skal være, og hva de eventuelt ønsket å få hjelp til på

kurset som omhandlet samhandling. Kategorien vil også belyse de forandringer som eventuelt har skjedd etter kursdeltakelse.

Marie og ekspartneren har som nevnt en fastlåst relasjon som er preget av et høyt konfliktnivå. De har problemer med å snakke sammen da hun opplever at han angriper henne og krever kontroll. Når de møtes i hverdagen, på fotballkamper og lignende, legger de bort sine konflikter og spiller skuespill som hun sier: (...) *for oss kommer aldri kommunikasjonen til å fungere. Det er bare å tenke hvordan jeg skal få til å kommunisere med han... Kommunikasjon er så viktig etter et brudd!* Marie ønsker ikke at barna skal oppleve den konflikten foreldrene har, så hun strekker seg det hun kan for å holde harmoni og ro i møtene.

Det er for ungene sin del - det har jeg alltid gjort. Så kompisene og andre tror det er slik (...) Når vi møtes spiller vi skuespill, ja da er alt "fantastisk"!... Så får jeg heller få hodepine når jeg kommer hjem.

I motsetning til Marie, trenger ikke Kari og hennes ekspartner å gå inn i roller når de møtes. De kommuniserer godt og kan snakke om det meste. De opplever seg selv som likestilte og tar gjerne en telefon hvis det er noe de lurer på. Kari hever seg over detaljer som at det for eksempel mangler noe når sønnen kommer til henne, men hun gir også uttrykk for at hun frykter å komme i konflikt. Samtidig sier hun at hun forstår at hvis man er sint og frustrert over noe, er det svært lett å henge seg opp i alt slik at det oppstår uoverensstemmelser.

Jeg var livredd for å bli sint og bitter. Jeg skulle søren ikke bli det! ... jeg tror at man skal heve seg over detaljene og hele tiden søke best mulig samarbeid. Med 50/50 så krever det et veldig tett samarbeid. Og jeg tror det krever at man har god kollega-holdning. Ellers så skjønner jeg ikke hvordan det skal gå.

Deres åpne kommunikasjonsstil kan bidra til en åpenhet og tydelighet som avverger misforståelser og gir grobunn for konflikter, samt ivaretar den gode holdningen Kari føler hun har ovenfor ekspartneren.

Vivi ønsker et tettere samarbeid, men hun vet ikke hva mer hun skal gjøre for at samarbeidet skal tilfredsstillende henne. Dette var noe hun ønsket kurset kunne bidra med. Teori og praksis kan være vanskelig å forene. Hun gir uttrykk for at møtene bærer preg av en spent situasjon, og det skal lite til for at det oppstår gnisninger.

(...) Vi samarbeider nok til at ungene blir fulgt opp. Det blir mer å formidle beskjeder og ta i mot. Jeg tror vi unner hverandre et godt liv begge to, men det er så fort at vi ser på hverandre og ser om den andre er stressa. Vi kjenner hverandre så godt etter så mange år. Det er ikke helt gunstig. Ungene ser jo det når vi er sammen.

Bare ved å se på hverandre og veksle blikk, kan de sense hvilken stemning den andre parten er i, og de går lett inn i de rollene de hadde i ekteskapet: *Man har jo ofte slike roller som man har vært i i løpet av årene som man sklir inn i, også er det så vanskelig å se en måte å vende om på.* Vivi forklarer at hun er svært bevisst kommunikasjonen de har seg imellom, men hun synes det er utfordrende å bryte gamle mønstre. (...) *Det er bare at i sånne nære relasjoner hvor man har gått seg så fast, er det så vanskelig å komme seg ut, enda man kanskje er bevisst det.*

Tor følte ikke at kurset ga ham så mye. Han følte seg alene i sin situasjon som bitter og såret, og at kurset var mer lagt til rette for de som hadde store konflikter, spesielt på det praktiske plan. Han opplever at barnet deres har det bra, og dermed ser han ikke behov for mer kontakt, og han ønsker ikke å treffe sin ekspartner og ha verbal kommunikasjon med henne. *Vi skifter via skolen, og det er veldig greit, da slipper vi å se hverandre.* De har dobbelt opp av klær og utstyr til sønnen, slik at han ikke trenger ta med seg så mye mellom hjemmene, samtidig som det minsker sjansen for at de må hente gjenglemte ting hos den andre. Selv om de skifter via skolen, oppstår det situasjoner hvor de møtes:

Vi treffes gjennom fotballen og foreldremøter, men ikke one-to-one – det er veldig lite. Det hender jo en gang i blant at vi skal hente noe som er glemt, men det er veldig sjeldent (...) vi har ikke noe å snakke om rett og slett...

Når sønnen har bursdag, har de arrangert barneselskap sammen, har de hatt hver sine oppgaver og roller i organiseringen og gjennomføringen. Dermed har kontakten har vært minimal.

Å forholde seg til en person som har stått en nært i mange år på en helt ny måte, kan by på en indre konflikt i en selv, eller en ytre konflikt mellom partene. Hvordan en velger å opptre når en møtes er opp til en selv, men det kommer ofte an på hvordan en tolker de signalene motparten sender ut og hvilken følelsesmessig stemning en er i. For barnas velferd må møtet være så harmonisk som mulig for å skåne de for foreldrenes konflikter. Hvis det blir for vanskelig å møtes, kan valget være å gå inn i roller eller ikke treffes i det hele tatt.

5.5 "Stå for sine egne valg"

De valgene som blir tatt kan ha stor betydning og innvirkning på både foreldrenes og barnas hverdag. I denne kategorien vil jeg se nærmere på hva informantene tenker omkring den samværsordningen de har, og hvordan det har vært for dem å komme frem til en avgjørelse omkring samværsordningen. Hvilken samværsordning som er barnets beste kommer alt an på situasjonen. Blant annet hvor gamle barna er og hvor foreldrene bor i forhold til

hverandre. Hva som er de rette valgene og avgjørelsene kan være vanskelig å finne ut av, noe tre av fire informanter ga uttrykk for.

Siden Kari og eks-partneren ikke hadde flyttet fra hverandre ennå da hun var på kurs, hadde de heller ikke vært til mekling og kommet frem til hvilken samværsordning de skulle ha. De hadde i utgangspunktet tenkt 50/50 deling, men til Kari sin overraskelse ga kurslederne uttrykk for at de ikke anbefalte 50/50 deling til barn under 3 år.

(...) så det ble ikke 50/50 fra han var 1 år da(...)Etter han ble 2 år har vi annen hver uke(...) Det var greit da han var såpass liten at han var mest hos meg, men det ble veldig rotete for alle når det ble bare en natt... Jeg tror det er viktig at det som står skrevet at det ikke er noe fasit, en må være trygg på sine egne avgjørelser (...) og ikke føle at man gjør feil fordi om man ikke gjør det som står i boka. Det er bare en sjøl som veit hva som er riktig.

Ut fra Kari sin uttalelse kan det tyde på at de har tatt et valg de er fortrolige med, selv om anbefalingene antyder noe annet. De har kjent på hva som føles rett for barnet og seg selv som foreldre, og uttrykker at de har tatt et bevisst valg ut fra det.

Vivi er også inne på at man må stå for sine valg og ha tro på at de gjør det beste for barna selv om hun er usikker på om det i utgangspunktet var rett å skilles.

Jeg har tenkt mye på om det var riktig å løse opp familien. Å begynne på to steder(...) Men man får vel aldri vite om det var riktig ovenfor barna. Man kan bare stå for sine egne valg(...) Vi har dem annenhver uke, og vi synes det fungerer bra. De har valgt å forsette slik selv om eldste er 18 år nå, og jeg er veldig glad for det.

Vivi og Tor er i to svært ulike situasjoner. Vivi var den som tok initiativ til skilsmissten, mens Tor havnet i en situasjon som for ham på forhånd var helt utenkelig. Han gir uttrykk for at han er svært usikker på hvilken samværsordning som er best, og han ønsker at noen kan gi ham klare råd. Slik han ser situasjonen så har sønnen det bra, og takler situasjonen med to hjem fint, men det er likevel ikke nok til at Tor kan slå seg til ro med at det er det beste for barnet ut fra den situasjonen de er i.

Jeg føler jeg har tvunget han inn i 50/50. Jeg har nøkkelen til å få han ut av det. Jeg kan si jeg vil ikke ha 50/50. Eneste løsningen er å kutte kontakten og la han bo hos moren sin. Da er jeg fri og han slipper å flytte så mye, men det er ingen ønskelig måte, og det hemmer utvikling. Jeg kan ikke løse problemet hans, som er å leve et nomadeliv. Ingen tør å svare på det, hverken på kurs eller familievernkontoret.

Marie var den eneste av informantene som ikke hadde 50/50 deling, og hun planla å gå til rettssak da hun i utgangspunktet ønsket å ha barna boende hos seg. I dag har de 60/40 deling, og hun er usikker på hvordan barna har det hos faren. Det er en stor omstilling for barna å

flytte. Det kan ta inntil tre dager for de å omstille seg og komme til ro etter de har vært hos ham en helg. Hun ønsket mer fokus på dette på kurset.

Det høres så idyllisk ut med 50/50, at barna får møte begge foreldrene like mye. Det er ikke bestandig det beste for barna. At de hadde en plass og kanskje en i helgen, at det kom fram.. så kanskje foreldre tenkte: "oi, kanskje de ikke bør være hos meg så mye, at jeg gir litt slipp for ei stund". Kanskje noen hadde forstått at en må gi litt slipp for barna sin del.

Marie ga utrykk for at hun var usikker på om 50/50-delning er det beste for barna. Ikke bare sine barn, men generelt. Hun stilte spørsmål ved å bytte hjem så ofte og møte ulike holdninger og forventninger fra foreldrene – hva gjør egentlig det med barn? Er det foreldrenes behov som blir tilfredsstilt ved å ha barna annenhver uke og se de like mye?

Alle informantene har vist usikkerhet om hvilken samværsordning som er barnas beste. Hva som gjør at foreldrene føler seg fortrolig med den ordningen de har og klarer å slå seg til ro med det, vil være individuelt. Blant informantene viser det seg å være frustrerende å føle usikkerhet omkring hva som er det beste for barna.

5.6 Oppsummering av funn

Gjennom presentasjon av kategoriene har jeg forsøkt å gi et innblikk i hvordan foreldresamarbeid kan være etter samlivsbrudd, og hvordan foreldrene opplever at veiledning fra *Fortsatt Foreldre* har påvirket deres samarbeid og relasjonen. Om kurset var til nytte eller ikke, viser seg å være både-og. Noe som avhenger av de forventninger informantene har til kurset. Kategoriene viser stor variasjon i informantenes opplevelser av både kursets påvirkning og det foreldresamarbeidet partene har. Denne variasjonen gir til sammen en helhetlig forståelse og et innblikk i hvor komplekst fenomenet foreldresamarbeid kan være, og også hvor mange elementer som påvirker hvordan samarbeidet arter seg.

Kategoriene er nært knyttet til hverandre, og de kategoriene jeg har delt datamaterialet inn i, presenterer det jeg mener er hovedelementene som bidrar til å besvare problemstillingen. Jeg vil nå bevege meg videre, og diskutere funn i analysen i lys av de teoretiske innfallsvinklene som er presentert tidligere i oppgaven.

6.0 DISKUSJON

Min masteroppgave tar utgangspunkt i foreldresamarbeid etter samlivsbrudd. Vinklingen jeg har valgt er hvordan foreldrene opplever samarbeidet om barna i etterkant av deltakelse på kurset *Fortsatt Foreldre*. Jeg ønsker spesielt å se på hva kurset bidrar med for hver enkelt for å skape et best mulig samarbeid. Problemstillingen er:

Hvordan opplever foreldre at veiledningen fra kurset Fortsatt Foreldre har bidratt til å styrke foreldresamarbeidet etter samlivsbrudd?

I denne delen vil jeg diskutere funn fra analysen med utgangspunkt i problemstillingen, i lys av den kontekstuelle teorien, og de teoretiske perspektivene jeg har presentert tidligere. Gjennom analysen av datamaterialet kom jeg som beskrevet over frem til én kjernekategori, fire hovedkategorier og to underkategorier. Disse presenterer informantenes opplevelse av veiledningen fra kurset og hvordan foreldresamarbeidet er.

Med utgangspunkt i kategoriene, har jeg valgt fire fokusområder. Årsaken til at jeg velger fokusområder, er at kategoriene er nært knyttet til hverandre og mye av tematikken gjennomsyrrer alle kategoriene. Ved å bringe kategoriene sammen til en helhet, for så å trekke ut essensen på tvers av kategoriene, mener jeg kjernen i datamaterialet kommer godt frem. Fokusområdene jeg har valgt ut er ”Veiledning, et behov for å komme videre”, ”Bevisstgjøring rundt relasjon og kommunikasjon”, ”Tillit og gjensidighet - grunnlag for endring” og ”Samarbeidets mange ansikter”.

Ikke all teori i teoridelen er i like stor grad relevant i diskusjonen, men den er likevel nyttig å ha som et bakteppe for å oppnå en mer helhetlig forståelse og innsikt av avhandlingens tema. Jeg ser det også nødvendig og trekke inn noe ny teori i tilknytning til analysen.

6.1 Veiledning, et behov for å komme videre

I kategorien ”Et ønske om en felles plattform for veien videre”, kommer det frem at informantene har ulike behov, forventninger og ønsker som utgangspunkt for deltakelsen på kurset. Innen dette fokusområdet ønsker jeg med utgangspunkt i den nevnte kategorien å drøfte hvilke behov deltakerne har for veiledning, og hva kurset bidro med for å innfri deres

forventninger. Hvordan er sammenhengen mellom forventningene, kursets innhold og informantenes utbytte av kurset?

Ved å se tilbake på hva informantene ga uttrykk for var årsaken til at de deltok på kurset, viser det ulike motiv. De ønsket blant annet å få hjelp til å komme videre i prosessen ved å få tro på seg selv, forstå situasjonen, lære nye kommunikasjonsstrategier og få konkrete råd for å bedre situasjonen. Det var også et ønske om å lære hvordan de kunne møte vanskelige situasjoner og takle dem i fellesskap for å skape ei best mulig framtid for barna. I tillegg ønsket de å møte andre deltakere som hadde gjennomgått noe av det samme, og høre hvordan de hadde løst ulike situasjoner.

I den kontekstuelle teorien presenterer jeg kort kursets innhold. Deltakernes opplevelse av om forventningene ble innfridd, viser seg å være både-og. Selv om de fleste nevnte temaer ble gjennomgått, kommer det frem under intervjuene at ikke alle informantene har festet seg ved alt innholdet like godt, noe som det er flere årsaker til. Det vil være nærliggende å tro at tema den enkelte biter seg mest merke i og sitter igjen med, er temaer som berører en selv og sin situasjon. En av informantene gir direkte uttrykk for dette ved å si at noe av det som ble tatt opp var fjernt fra hennes virkelighet, og sånn sett vanskelig å forholde seg til. Slik jeg forstår det kan utbyttet fra kurset avhenge mye av hvilke problemstillinger som er relevant for deltakerne der og da, og kanskje klarer en ikke være åpen for informasjon omkring tema en selv ikke har møtt enda eller ikke er helt bevisst. På den andre siden kan det hende at kurset setter i gang tankeprosesser, og skaper bevissthet rundt diffuse eller uklare områder ved en selv eller i samarbeidet med ekspartneren.

Ved å se tilbake på kursets intensjon, ser vi at kurset vil gi få fasitsvar og enkle oppskrifter, men gi hjelp til bevisstgjøring for å finne svar og løsninger som er til det beste i den enkeltes situasjon (Helskog & Lærum, 2007). Det er forståelig at noen deltakere kan bli skuffet og føle lite utbytte av kurset hvis ønsket var å få direkte råd om hvordan de skal takle ulike situasjoner og komme gjennom dem. Spesielt i tilfeller hvor selve bruddet ikke er bearbeidet, og tilværelsen er preget av tillitsbrudd og bitterhet. Det kan hende andre typer veiledning kan fungere bedre for noen, da *Fortsatt Foreldre* ikke har til hensikt å gi enkle oppskrifter. Slik jeg forstår kursets intensjon, er det tuftet på et humanistisk eksistensialistisk syn, hvor veiledning preges av å gi hjelp til bevisstgjøring og dypere forståelse til å ta valg ut fra sitt ståsted (Ivey et al., 2007). Ulike tilnærminger til veiledning gir ulik type veiledning, og det

vil være individuelt hva som passer den enkelte. For eksempel kan veiledning ut fra en kognitiv tradisjon passe noen bedre, hvor fokuset er mer rettet på direkte problemløsning og endring i tenke- og handlemåter (Ivey et al., 2007; Johannessen et al., 2005).

Hvordan en har det meg seg selv i kjølevannet av et samlivsbrudd ser ut til å være en medvirkende faktor for å søke hjelp. I følge Thuen (2003) opplever mange voksne den første tiden etter et samlivsbrudd som en krise og flere utvikler psykiske plager, får lavere livskvalitet og dårligere selvbilde. Blant mine informanter ble det gitt uttrykk for at de opplevde samlivsbruddet som en mer eller mindre vedvarende personlig krise. Flere av dem fortalte at de hadde søkt ulik profesjonell hjelp for å komme seg videre i prosessen etter bruddet. Med deltakelse på *Fortsatt Foreldre*, ønsket de ytterligere input for å finne nye løsninger og etablere et best mulig samarbeid om barna. Da kurset er en gruppeveiledning, er det lite rom for individuell oppfølging annet enn det som blir tatt opp i plenum. Hvis behovet er mer på et individuelt plan, kan tidspunktet for deltakelse på kurset ha betydning. Kanskje fordrer et best mulig utbyttet av kurset at en har kommet et stykke på vei i bruddprosessen, og bearbeidet sin eventuelle personlige krise i forkant?

Da jeg deltok som observatør på et kurs, ble det stilt spørsmål om hva en kunne gjøre for å få bukt med sin bitterhet og utilpasshet i situasjonen. Til svar fikk deltakeren råd om å søke psykologisk hjelp. Min antakelse er at deltakere bør være kommet til et visst punkt i prosessen for å kunne være åpen for kursets hensikt, og den endringen som er ønskelig å få til. Moxnes (2003) påpeker at det er nødvendig at foreldrene får bukt med sin sorg og bitterhet, og klarer å avslutte ektefellerelasjonen for å være klar og åpen for at endringer kan finne sted. Jeg tenker det kan være vanskelig å se både behovet og nytten av endring hvis en pågående konflikt eller uoverensstemmelse er i forgrunn, jamfør gestaltteori¹. Eller tilsvarende, at en ikke har akseptert og forsonet seg med at situasjonen er som den er. Dette samsvarer med Kåver (2005) som hevder at akseptering er en forutsetning for forandring. Ved å ikke vise aksept, hindrer det en i å finne hensiktsmessige løsninger i vanskelige situasjoner.

---

¹ I gestalt brukes begrepene ”figur” og ”grunn” for å beskrive hvordan menneskets synsfelt er organisert, og hvordan omgivelsene og en selv oppfattes i deler og helhet. Gestaltteorien tar utgangspunkt i at helheten er mer enn summen av delene, og en meningsfylt helhet bestemmes av hvordan vi opplever delene sammensatt. Figur er det som er i fokus, som er mest fremtredende og synlig. En figur kan bli grunn hvis individet inntar et annet syn eller perspektiv (Hostrup, 1999).

En del av kurset bygger på erfaringsutveksling mellom deltakerne, og dette er noe flere av informantene gir uttrykk for som lærerikt og nyttig. Kari forteller at for henne var det å høre enkeltmenneskers historie noe av den sterkeste type læring hun kunne få. På forhånd hadde hun lest boken som tilhører kurset, samtidig som hun hadde lest mye annen teori om barn og samlivsbrudd. Fordi hun var så godt forberedt og hadde satt seg inn i en del av det teoretiske fagstoffet som kurset bygde på, opplevde hun at erfaringsutvekslingen var noe av den viktigste veiledningen hun fikk. Noe som kan gjelde for flere, og tolkes dit hen at forberedelse gir større innsikt og dermed større utbytte av kurset. Ved å være forberedt vet en hva som kommer, og diskusjoner utenfor ”pensum” gir mer mening.

På motsatt side gir Tor uttrykk for at han synes verken teorien eller erfaringsutvekslingen ga ham så mye. Han opplevde at ingenting av det som ble tatt opp var relevant for den situasjonen han stod i. Mye av teorien opplevde han som sunn fornuft, og en del av det som ble sagt fra de andre deltakerne angikk ikke ham. Han hadde et inntrykk av at kurset var mest rettet mot de foreldre som hadde praktiske problemer, eller ikke klarte å samhandle. Utbyttet hans var at han innså at det samarbeidet han og ekskonen hadde, ikke var så ille ut fra hvordan han erfarte andre hadde det. Iveren etter å endre på samarbeidet ble derfor mindre. Først og fremst fordi han opplever at barnet deres har det bra slik situasjonen er. Man kan kanskje si at Tor hadde utbytte av erfaringsutvekslingen likevel? Det ga ham et nytt perspektiv på egen situasjon, og en endring i innstillingen til det videre samarbeidet?

Både Marie og Vivi synes erfaringsutvekslingene var nyttige. Det å høre hvordan andre hadde løst ulike utfordringer, høre at de hadde kommet seg videre i prosessen, og taklet vanskelige situasjoner som var gjenkjennbare, ga dem mye lærdom. De to var opptatt av det totale læringsutbyttet, hvor både de teoretiske innspillene og de erfaringene som ble utvekslet var av stor betydning for deres måte å ta tak i det samarbeidet de stod i. Det viser seg at utbytte av kurset blant annet avhenger av hvor godt deltakerne var forberedt ved å sette seg inn i kursets innhold, hvor i prosessen etter bruddet de er og hvilke forventninger de har til kurset.

6.2 Bevisstgjøring rundt relasjon og kommunikasjon

Utgangspunktet for dette fokusområdet er først og fremst kategoriene ”Relasjonsendring” og ”Nye samhandlingsmønstre”. Her er fokuset på hvordan kommunikasjonen mellom foreldrene påvirker relasjonen, og hvordan samarbeidet avhenger av samhandlingsmønstre,

avklaring av forventninger og hvilken relasjonsdimensjon partene har. Det er hele tiden barnets beste som står i senter for all diskusjon, og uansett hva som påvirker hva, er målet å strebe etter et samarbeid som gjør barnets situasjon best mulig.

Som analysen viser, ser vi stor variasjon i kommunikasjonsflyten mellom partene. Et foreldrepar kommuniserer stort sett bare elektronisk, mens andre ringer hverandre rett som det er og har mye kontakt. Andre igjen har kontakt når de henter og bringer barna hos hverandre, og noen har mest kontakt når de møtes på familievernkontoret. Som Ekeland (2004) hevder, er det kommunikasjonen som utvikler relasjoner og motsatt. Vil det da si at det ikke er noen relasjon hvis de ikke kommuniserer? Ifølge Kvalsund (2005) og Kvalsund og Meyer (2005) vil relasjonen være der, men nærværet vil være borte. En allerede etablert relasjon eksisterer, og kanskje er det slik at den vil gjøre det til evig tid - så lenge partene lever? Når partene har barn sammen, og begge ønsker og kan ha kontakt med barna sine etter et samlivsbrudd, mener jeg det krever en viss samhandling mellom foreldrene for å få skape en helhetlig hverdag for barnet. Funn i datamaterialet, slik det er skissert over, viser et stort spenn i nettopp omfanget av samhandling.

To av informantene var blitt spesielt bevisst hvordan de henvendte seg til sin ekspartner, og effekten av endring i kommunikasjonen etter de deltok på *Fortsatt Foreldre*. På kurset ble de bevisstgjort hvordan ulike kommunikasjonsmønstre påvirker samhandlingen. Med endring mener jeg den påvirkningen deres nye kommunikasjonsstil hadde for samhandlingen mellom partene. Dette synes å samsvare med det som legges i begrepet sirkularitet, hvor individene i relasjonen påvirker hverandre gjensidig (Bateson i Ulleberg, 2007; Jensen, 1994; Røkenes & Hanssen, 2006). Når den ene endrer måten å snakke på, endrer det mottakerens måte å ta tak i og lytte til det som blir sagt, og endrer slik sin kommunikasjonsmåte. En forutsetning viser seg å være at partene lytter genuint til hverandre, og i følge Rogers (1980) kan det å lytte med forståelse bidra til at ekte kommunikasjon oppstår mellom partene. Et resultat av dette kan være at en forstår den andres tanker, følelser og behov, og dermed viser empati ovenfor den andre (Rogers 1980). Jeg vil komme tilbake til empati i neste fokusområde.

Ved å se nærmere på Vivi sin situasjon opplever hun at eksmannen ikke lytter til henne. Dette til tross for at hun bevisst lar ham snakke ferdig før hun kommer med innspill for slik å bedre samhandlingen. Slik jeg forstår situasjonen, påvirker han i stor grad kommunikasjonen og relasjonen, gjennom at han, ifølge Vivi, ikke lytter. Årsaken til at hun opplever at

eksmannen avbryter og ikke lytter, kan være flere. Røkenes og Hanssen (2002) påpeker betydningen av tilbakemelding i en sirkulær prosess, hvor tilbakemelding sees på som en reaksjon på en reaksjon. Negativ tilbakemelding er en reaksjon som ikke fører til endring i kommunikasjonsmønsteret. Positiv tilbakemelding kan ha motsatt effekt, og sees på som atferd som fører til at samspillet endrer seg. Jeg tenker at i situasjoner hvor én av partene ikke lytter, signaliseres det som negativ tilbakemelding, og fører dermed ikke til endring.

Vivi nevnte at det er lett å bruke gamle mønstre og roller, og det er nærliggende å tro at det er nettopp det eksmannen gjør. Da han ikke har deltatt på kurset, har han heller ikke blitt bevisstgjort kommunikasjonen i samme grad som Vivi. Kan hende situasjonen hadde vært annerledes hvis begge parter hadde deltatt på kurset? I følge Thuen (2003) kan det være urealistisk å tro at et mønster av samhandling og kommunikasjon og konfliktløsning som har utviklet seg over mange år, kan endres som følge av noen få timer med terapi, eller veiledning som det er i denne sammenheng. Dette kan forstås slik at det må mer til enn at en av partene deltar på et kurs for å endre negativ samhandling. På en annen side tenker jeg at den sirkulære endring er noe som kan skje over tid. Det avhenger både av personlighet og hvilke samhandlingsmønstre partene har forut for samlivsbruddet (Moxnes, 2003; Thuen, 2003). Kanskje vil eksmannen, etter hvert som han opplever at hun lytter til ham og henvender seg til ham på en mer positiv måte, bidra til at han sakte men sikkert endrer sin kommunikasjonsstil når han kommuniserer med henne. I motsetning til Vivi gir Marie uttrykk for at det skjedde store endringer med ekspartneren etter hun bevisst endret sin måte å henvende seg til ham på. Dette sammenfaller med sirkulær årsaksforklaring, hvor vi får en forståelse av hvordan måten Marie kommuniserer på, påvirker ekspartneren og gjør noe med ham i møtet med henne. At deltakerne får denne erfaringen kan kanskje gi dem en opplevelse av mestring, og en opplevelse av at det er de som sitter på løsningen? Det de foretar seg i samhandling med ekspartneren er av betydning for samarbeidet. Gjennom denne erkjennelsen kan de ta en mer aktiv rolle i eget liv, og unngå å føle seg som en brikke i et spill, uten innvirkning på egen situasjon.

Å diskutere hvilke forventninger en har til hverandre og det samarbeidet en skal ha omkring sitt felles barn, viser seg ut fra Kari sin historie å legge grunnlag for et godt samarbeid og unngåelse av konflikt. Hun beskriver hvordan hun og ekspartneren ønsker at situasjonen skal være, og hvordan de skal håndtere vanskelige situasjoner. Betydningen av å definere forventninger til hverandre, og være bevisst ønskelig konflikthåndtering, var noe av det Kari

hadde størst behov for og utbytte av fra kurset. Da hun og ekspartneren opplevde en utfordrende situasjon, tok de tak i utfordringene. De diskuterte seg til en enighet, ut fra tidligere samtaler omkring forventninger til hverandre og til samarbeidet. Jeg tolker dette som at de tør og kan være uenige uten å gå i konflikt, og dermed erkjenne en relasjon preget av positiv uavhengighet hvor de gir hverandre rom til å handle ut fra egne vilkår (Kvalsund, 2005). Gjennom denne måten å samhandle på setter de seg over samhandlingen og metakommuniserer om den (Johannessen et. al, 2005).

Metakommunikasjon kan slik jeg ser det, være utgangspunkt for å skape en god samtale. I følge Svare (2006) innebærer at det blant annet er rom for åpenhet, samarbeid, gjensidig velvilje og felles mål, noe som sammenfaller med min forståelse av en positiv uavhengighetsrelasjon (Kvalsund, 2005). Ved å vise hverandre at de lytter, gir ansvar og respekterer den andres meninger, fremmer de en slik uavhengighet. Ved å se hvordan Tor, Vivi og Marie beskriver sine kommunikasjonsmønstre med ekspartnerne, tolker jeg de slik at både metakommunikasjon og elementer som Svare (2006) beskriver, er mer eller mindre fraværende. Dette tenker jeg kan være årsaken til at samhandlingen oppleves lite tilfredsstillende. Dette understøttes av Schødt og Egeland (1989) som påpeker at uten metakommunikasjon er det umulig å få til klar kommunikasjon, fordi metakommunikasjon signaliserer hvilket forhold man har til hverandre.

Det viktigste av alt mener jeg er å ivareta barna og skape situasjoner som er til barnas beste. Jeg tenker at som voksne ansvarlige mennesker, må en hele tiden strebe etter best mulig samhandling, og trosse sine utfordringer i barnas nærvær. Moxnes (2003) gir uttrykk for hvor stor betydning det har for barna at familien nettopp opptrer sammen etter et samlivsbrudd. Viktigheten av at foreldrene er vennlig mot hverandre, men også opptrer sammen på ulike tilstelninger som barna verdsetter, kan være eksempler på dette. Hun understreker at dette har stor betydning fordi det gir barna en følelse av stabilitet og trygghet – en opplevelse av at familien fortsatt består, og at de barna er glade i, kan være sammen. Det er også en signaleffekt i forhold til omgivelsene, venner og bekjente. Barna får vise at de har to foreldre og at de nesten er som en vanlig familie selv om de ikke bor sammen (Moxnes, 2003). Marie ga uttrykk for at hun og ekspartneren forholder seg høflig til hverandre når barna er til stede, som når de møtes på fotballkamper. Nettopp fordi at barna skal skjermes for foreldrenes store konflikter, oppleve at foreldrene kan forholde seg høflig til hverandre, og for å få vise overfor omgivelsene at de er nesten som en vanlig familie.

Kanskje merker barna allikevel foreldrenes konflikt og fravær av genuinitet, men de kan unngå at andre merker det i like stor grad.

Overgangen fra å være foreldre i en ekteskapsrelasjon, til å bare være i en foreldrerelasjon, kan for mange være utfordrende. I situasjon til Tor var det ekskonen som ville ut av forholdet, og han hadde ingen innflytelse på avgjørelsen. Han ga uttrykk for at måten bruddet ble gjort på påvirker det samarbeidet de har, og at han egentlig ikke ønsker å være i en relasjon til ekskonen. En annen informant ga uttrykk for at det var godt å høre på kurset at det var svært vanlig at en av partene ville ut av forholdet og den andre ville bli, og at samarbeidet da kunne bli utfordrende. I slike tilfeller tenker jeg at partene lett kan komme i en negativ uavhengighetsrelasjon, hvor det er behov for selvstendighet og avstand (Kvalsund, 2005). En relasjonsdimensjon som kan bunne i at en av partene ønsker å bryte samlivet, men at den andre ikke vil godta dette og behovet for selvstendighet, som fremkommer hos utbryteren.

For mange kan det også ta tid å forsones seg med den avgjørelsen som ble tatt. I følge Kvalsund og Meyer (2005) vil uenigheter og konflikter være en naturlig konsekvens av den enkeltes behov for uavhengighet. Det kan hende at Tor sin situasjon, hvor han ønsker avstand fra ekskonen, bunner i frykt for at hans selvstendighet og uavhengighet skal bli truet hvis han går inn i en mer nær relasjon til henne. Ved å være på avstand og forholde seg til henne via digital kommunikasjon, føler han at han viser selvstendighet og uavhengighet. Kanskje vil han signalisere at han ikke er avhengig av henne for å takle foreldrerollen?

Å strebe etter en annen relasjonsdimensjon kan slik jeg ser det være ønskelig for noen, uavhengig av hvem som ønsker bruddet. Kanskje tuftes noen samliv på en avhengighetsrelasjon preget av gjensidig asymmetri, altså at paret har blitt enig om at den ene står over den andre (Kvalsund, 2005; Allgood & Kvalsund, 2003, Macmurray, 1961). Det er kanskje å sette ting på spissen, men jeg ser for meg at hvis den av partene, den som er mest uavhengig, bryter ut av asymmetrien i en ikke holdbar gjensidighet og krever løsrivelse, kan bruddet oppleves svært tøft for den gjensittende part. Som en konsekvens av det kan et fremtidig foreldresamarbeid bli utfordrende. På en annen side kan det være slik at den gjensittende part får behov for å vise styrke og selvstendighet, og slik vokse på tross av et brudd med sin ”overperson”.

En av informantene fortalte om en forhistorie preget av store konflikter, maktmisbruk og dominans fra sin ekspartner, en negativ avhengighetssituasjon preget av negativ asymmetri. Slik jeg ser det kan det synes som dette er en person som ønsker eller har behov for å ha kontroll og utøve makt, og slik bidra til å gjøre et annet menneske avhengig av seg. Jeg tolker denne relasjonen som krevende, og er som relasjonskvalitet, trolig ikke det beste utgangspunktet for et godt samarbeid etter et samlivsbrudd. Dette ga også informanten også gav uttrykk for. Med støtte fra familievernkontoret gikk det imidlertid på et vis, og informanten var sterk og sto på sine krav og meninger i møtet med eksmannen for barnas skyld.

6.3 Tillit og gjensidighet – grunnlag for endring

Dette fokusområdet springer i hovedsak ut fra underkategorien ”endring av roller gjennom økt selvinnsikt og innsikt i andres perspektiv”, men momenter fra de andre kategoriene spiller også inn. Fokuset omhandler hvordan forståelse for den andres situasjon påvirker relasjonen, og slik kan gi rom for endring for å skape en best mulig hverdag for barnet.

I enhver situasjon er evnen til å skape trygghet og tillit viktig, og i en personlig relasjon kan genuin endring og utvikling skje hvis de to elementene er tilstede (Macmurray, 1961). Overført til foreldresamarbeid etter samlivsbrudd tror jeg at i situasjoner der tillit og trygghet mangler, kan det være vanskelig å utvikle et samarbeid som er tuftet på en relasjon basert på gjensidighet. Gjensidighet behøver ikke det være et mål i seg selv, men ifølge Helskog og Lærum (2007) fordrer et samarbeid som er godt nok at man som foreldre klarer å være høflig og ikke-anklagende mot hverandre, til tross for at man ikke liker hverandre lenger. Om høflighet og en ikke-anklagende væremåte krever tillit, er ikke sikkert, men en viss grad av respekt overfor den andre antar jeg må være der.

Vivi gir uttrykk for at hun etter deltakelse på kurset har fått en mer åpen holdning til sin eksmann, og hun skjønner at han selv må få bestemme hva han vil gjøre i sitt liv. Ut fra dette tolker jeg Vivi slik at hun greier å gi ekspartneren rom for frihet og selvstendighet. Slik bidrar hun til å skape et utgangspunkt for en gjensidig relasjon. Ved å se på de relasjonene som preges av gjensidighet, viser det seg å gi grunnlag for at foreldresamarbeidet kan fungerer bra. Dette gir Kari uttrykk for i sin beskrivelse av den samhandlingen hun og ekspartneren har utviklet, som preges av at de forholder seg til hverandre som to likeverdige mennesker og foreldre.

I relasjoner preget av gjensidighet vil partene, i følge Kvalsund (2005), gi hverandre rom for frihet og selvstendighet. Jeg velger å tro at møtet mellom foreldre i en slik relasjon kan være preget av empati og kongruens. Slik Kari beskriver relasjonen mellom henne og ekspartneren, forstår jeg at deres relasjon er preget av nettopp dette. Som nevnt i teoridelen er empati og kongruens en av de grunnleggende holdningene som må være tilstede for å skape et godt møte og gode relasjoner mellom mennesker (Rogers, 1961).

Marie forklarer hvordan hun i løpet av kurset ble bevisstgjort og utviklet forståelse overfor ekspartneren. Gjennom å tenke på en annen måte følte hun at hun så ham med nye perspektiv, og fikk forståelse for hans ståsted. Dette synes å samsvare med hva Rogers legger i begrepet empati, det vil si å kunne sette seg inn i den andres situasjon og forstå hvordan den andre har det (Rogers, 1980). Å inneha denne holdningen kan gi rom for en forståelse for den andres reaksjoner og væremåte, og slik bli mer tolerant og skape rom for en kongruent holdning. Ved å være kongruent er man i følge Rogers (1961) seg selv på en genuin måte, hvor følelser, ord og handlinger samsvarer. Dette må til grunn for å møte et menneske på en god og komfortabel måte. Å være kongruent vil være avgjørende for å skape gode mellommenneskelige relasjoner, utvikling og tillit, gjennom en tydelig og helstøpt kommunikasjon overfor hverandre (Rogers, 1961). Ved fravær av disse betingelsene, kan det synes som det blir vanskeligere å skape rom for et godt foreldresamarbeid, noe som kan være tilfelle i både Tor og Marie sin situasjon. Fordi Tor ikke ønsker å ha noe med ekskonen å gjøre, vil det heller ikke være rom for kongruent eller empati. Han kan likevel besitte disse elementene, uten at han ønsker å uttrykke de overfor ekspartneren. Muligens i frykt for å komme i en relasjonsdimensjon han ikke er klar for, eller ikke ser nytten av. Det kan hende han frykter å komme i en situasjon hvor han viser sårbarhet og utvikler en avhengighet til henne som han ikke ønsker, og verdien av en gjensidig avhengighet kan virke truende på hans behov for å signalisere uavhengighet. Slik jeg forstår Marie var hennes situasjon så fastlåst, og fortiden hadde vært så vanskelig, at uansett hvor mye hun prøvde, hadde hun ikke tro på at kommunikasjonen kom til å fungere mellom henne og ekspartneren. Selv om hun klarte å forstå og se ekspartnerens situasjon, kunne hun vanskelig forstå at han noen gang ville være kongruent og vise empati ovenfor henne.

Som nevnt er tillit en grunnleggende holdning for samhandling. Kvalsund og Meyer (2005) påpeker at en relasjon ikke vil fungere uten tillit, og hvis tilliten blir brutt blir etiske normer nødvendige for å unngå negative handlinger. Ut fra dette tenker jeg at et valg om å ikke ha

tett kontakt med sin ekspartner, kan være et resultat av tillitsbrudd, og slik være en etisk norm. Kanskje noen til og med velger bort kontakten med egne barn i bevisst eller ubevisst frykt for å utføre negative handlinger. Hvis tillitsbrudd oppleves så sterkt at negative handlinger trer frem, kan det i enkelte tilfeller være til skade både for barna, ekspartner og en selv. I ett av intervjuene kom det frem at situasjonen hadde vært så vanskelig i kjølvannet av samlivsbruddet, at tanker om selvmord kom frem i bevisstheten.

Trotzer (2006) hevder at ved å stole på en annen person inviterer en til gjensidighet, og tillit skaper muligheter for å stole på andre. Slik jeg forstår det kan en gjennom gjensidighet og tillit åpne for personlig vekst og utvikling som forhåpentligvis kan overføres til foreldrenes samarbeid. Nok en gang berører dette bevisstheten om at et samlivsbrudd er en lang prosess hvor det stadig vekk kan være behov for vekst, utvikling og endring på ulike nivå for å skape et godt samarbeid.

Selv om samarbeidet ikke fungerer så godt i perioder, kan det likevel forbedres ut fra den enkeltes vekst. Vivi viser til at deres samarbeid ikke hadde vært så bra. Hun hadde behov for veiledning for å bedre samhandling med eksmannen, blant annet fordi barna merker den spenningen som oppstår når foreldrene glir inn i gamle mønstre. Hun ønsker at de kan utfylle hverandre og samarbeide tettere enn bare utveksling av beskjeder. Kursdeltakelsen gjorde at hun ble bevisstgjort sin rolle i møtet med ham, og at hun ut fra det kan påvirke ham og samarbeidet i positiv retning, tenkt ut fra en sirkulær årsaksforklaring (Bateson i Ulleberg, 2007; Jensen, 1994; Røkenes og Hanssen, 2006). På en annen side krever det et ønske og vilje om endring i samarbeidet for å ta til seg den lærdommen fra kurset. Som nevnt opplevde ikke Tor kurset som spesielt nyttig, og årsaken til det kan ligge i at han ikke ønsket annen samhandling med ekskonen. Tema som omhandlet kommunikasjon og samhandling fant han ikke relevant.

Ofte endrer partene seg i ulik takt og tempo, og bevisstheten om hva som er viktig til enhver tid for en selv og barna viser seg til ulik tid. Trotzer (2006) påpeker at behovet for tillit er en motivasjonsfaktor som gir tiltro til å dele opplevelser. Kari og ekspartneren viser dette ved å ha et samarbeid preget av gjensidig tillit, noe som åpner for muligheten til å dele opplevelser fra sin samværstid med barnet med den andre forelderens. I en slik situasjon inviteres den andre til å ta del i samværet. Hverdagen blir mer felles og dermed skapes en så skånsom tilværelse for barna som mulig (Moxnes, 2003, Thuen, 2004). Hva hvis behovet for tillit ikke

finner sted, og en ikke ser behov eller mulighet for å gjøre hverdagen mer felles? For meg utspringer det en forståelse av hvor komplekst fenomenet foreldresamarbeidet er, og hvor sammenvevd alle mellommenneskelige aspekter er. Hvis tilliten først er brutt, kreves det stor innsats for å gjenopprette denne i en endret relasjonsdimensjon hvor de skal skape et felleskap for en oppløst familie. Som Størksen (2006) hevder, må foreldrene legge til side sine problemer når de er sammen med barna for å skåne dem fra konflikter som kan være vanskelig å forholde seg til.

6.4 Samarbeidets mange ansikt

Dette fokusområdet springer ut fra alle kategoriene da fenomenet samarbeid er kjernen i hele oppgaven. Frem til nå har jeg forsøkt å dele helheten opp i deler for å søke bevissthet rundt samhandling og relasjoner knyttet til mine datafunn og foreldresamarbeid generelt. Jeg har sett dette i sammenheng med hva *Fortsatt Foreldre* har bidratt med for å styrke foreldresamarbeidet. Med mitt siste fokusområde ønsker jeg å bringe delene fra de ulike kategoriene sammen til et helhetlig fokus på fenomenet samarbeid hvor samhandling, kommunikasjon og relasjon er hovedelementer.

Ved å se tilbake på hvordan Helskog og Lærum (2007) beskriver et godt nok samarbeid, ser vi at det fordrer at man som foreldre klarer å være høflige og ikke-anklagende mot hverandre. Dette til tross for at en ikke liker hverandre lenger. Ved å organisere for samarbeid, viser jeg som nevnt ovenfor, til nødvendigheten av å avklare hva man skal samarbeide om. Hva innebærer begrepet samarbeid, og hvilke forventninger har partene til hverandre? Hvis forståelsen av hva samarbeidet innebærer, ikke er tydelig for begge, kan det oppstå en forestilling om at det er den andre som skal samarbeide med meg, fremfor at vi skal samarbeide med hverandre. Kanskje mange mindre bra samarbeid bunner i nettopp uklare forventninger til samarbeidet og hvordan hver og én skal bidra? Blant informantene var det bare Kari som ga uttrykk for at de som foreldre hadde diskutert forventningene til hverandre. Dermed kan det synes som det er en av nøklene for et vellykket samarbeid, da hun beskriver deres samarbeid som svært bra. Kari viste til at kurset ga henne økt bevissthet omkring sin rolle og påvirkning, og mye kunnskap om betydningen av å avklare forventninger, noe hun tok med seg inn i samarbeidet.

Som presentert i teoridelen er det i følge Johnson og Johnson (2006) flere momenter de mener må være tilstede for at et samarbeid kan utvikle seg godt. I analysen kom det fram at Tor og ekspartneren møttes så sjelden som mulig. Han følte han ikke hadde noe å snakke

med henne om, og den nødvendige informasjonen om barnet utvekslet de via en blogg. Et av momentene Johnson og Johnson (2006) nevner, er inspirerende samhandling ansikt til ansikt. Når to parter ikke møtes, og dermed går glipp av det inspirerende samspillet, kan det da defineres som et samarbeid? I følge Kvalsund og Meyer (2005) er ikke ”parallelljobbing” et samarbeid. De mener at dersom individene kun arbeider ved siden av hverandre, vil produktet eller resultatet tilsvare summen av den enkeltes innsats, og merverdien som skapes gjennom samhandling vil gå tapt. I følge Moxnes (2003) betyr det ikke at foreldrene samarbeider, selv om de deler på foreldreoppgavene og har kontakt med barna. Dette understøtter verdien av inspirerende samhandling for at det kan karakteriseres som samarbeid. For at samhandlingen skal være inspirerende krever det antagelig noe av selve samhandlingen, som for eksempel at relasjonen preges av positiv gjensidighet og at partene er høflige mot hverandre.

Positiv gjensidighet innebærer at partene har en opplevelse av at de arbeider mot felles mål og deler felles skjebne, samt fordrer opplevelsen av å være ”Vi i stedet for *jeg*” (Johnson og Johnson, 2006). Som nevnt ovenfor kan foreldrene dra nytte av å diskutere hva deres felles mål innebærer, og betydningen av en avklaring omkring forventninger til hverandre og samarbeidet. Uten en dialog omkring forventninger og hva en ønsker å få ut av samarbeidet, kan det oppstå en interessekonflikt, og slik ulik definisjon av målet for samarbeid. Hva forventes ut av samarbeidet? Er det gjennomføring av det praktiske i forhold til barna uten kontakt mellom foreldrene, eller er det de faste møtepunktene for hele familien som er ønskelig? Er *vi* foreldre der at *vi* ønsker å se på oss som *vi*, eller er vi ferdige med hverandre og gjør som *jeg* selv vil når *jeg* har barna uavhengig av hva den andre måtte tenke, føle og ha behov for? Ved å se på hverandre som *vi*, mener jeg at partene er i en positiv relasjon med gjensidig anerkjennelse av uavhengighet. I følge Kvalsund (2005) vil en da være beriket av hverandres selvstendighet og kompetanse, og kan fremme den andre og hverandre. Kari beskrev deres samarbeid som nært og godt, og karakteriserte foreldrerelasjon som ”gode kollegaer” (Moxnes, 2003). For meg synes det som det nettopp er denne positive uavhengigheten som preger en slik foreldrerelasjon.

Et annet moment som jeg var inne på i forrige fokusområde, men som jeg ønsker å rette fokus mot i denne sammenheng, er i hvor stor grad partene har tillit til hverandre. I følge Trotzer (2006) kan behovet for å stole på andre og selv føle at andre stoler på en, være selve fundamentet i sosiale relasjoner. I tillegg kan behovet for å stole på andre være et ønske om

at andre skal vise en tillit. Johnson og Johnson (2006) påpeker at hensiktsmessig bruk av sosiale ferdigheter blant annet innebærer at en stoler på hverandre, akseptere og støtter hverandre. I hvilken grad en klarer å skape rom for et godt samarbeid uten at disse aspektene er tilstede, stiller jeg meg undrende til. Slik jeg ser det, kan mangel på hensiktsmessig bruk av sosiale ferdigheter være tilfelle mellom Marie og eksmannen. Ut fra hennes beskrivelse av deres vanskelige situasjon, tolker jeg det slik at de verken viser hverandre tillit eller stoler på hverandre. Når det gjelder deres samværsordning, tenker jeg dette er faktorer som påvirker Marie slik at hun ikke finner ro ved den ordningen de har. Hadde stolt på eksmannen, og slik visst at barna hadde det bra hos han, hadde hun ikke vært så usikker på ordningen, og trolig heller ikke jobbet frem mot en rettssak der målet er å ha barna hos seg.

Hvordan oppleves det for barna hvis foreldrene praktiserer hverdagen helt på tvers av hverandre, og det settes ulike mål og grenser i begge hjem? En viss felles plattform i hjemmene gjør hverdagen mer forutsigbar og helhetlig for barna. I følge Moxnes (2003) både bør og ønsker barna å bli utsatt for så lite endring som mulig etter et samlivsbrudd. Når barna opplever at familien går i oppløsning og foreldrene oppfører seg annerledes eller forsvinner, er det beste at omgivelsene er som før. Marie viste bekymring for barnas ulike opplevelser i hjemmene, og hun uttrykte at dette fikk konsekvenser for barna. Dette uttrykte hun var årsaken til kampen om å ha de boende hos seg. På motsatt side ser vi Vivi og hennes situasjon hvor ett av barna var over 18 år og selv valgte å fortsette med delt bosted. Dette valget ser Vivi på som en bekreftelse på at deres samværsordning fungerte bra for barna, selv om hun ikke opplever samarbeidet med eksmannen som optimal.

Ved åpenhet omkring hva man ønsker og forventer av samarbeidet, kan partene arbeide mot en relasjonsdimensjon som er ønskelig. Noen ønsker å være nært knyttet til hverandre. Noen ønsker felles middager, bo så nær hverandre at barna kan gå mer eller mindre fritt mellom hjemmene. Andre ønsker derimot å ha klare skiller på samværet, ha faste tider og minst mulig kontakt med hverandre. Ingen ordning er riktig for alle, men det gagnar nok alle parter at de voksne har avtaler seg imellom som begge er fortrolige med. Slik kan barna få en så harmonisk opplevelse av situasjonen som mulig. I enkelte tilfeller hvor jeg møter familier som ikke bor sammen, undres jeg over hvem sine behov som egentlig settes først. Ønsker foreldrene å ha barna 50 % hver ut fra økonomiske aspekt, på grunn av de voksnes konflikter, eller er det ut fra barnas beste? Marie fortalte at det kan høres så idyllisk ut med 50/50 fordi barna får møte begge foreldrene like mye, men hun uttrykte bekymring for at

denne type samværsordning kan oppleves som rotløs, og at foreldrene må være åpne for at det er barnas som skal være i fokus. Kanskje må en gi avkall på sitt behov for å ha barna annenhver uke, nettopp fordi det er det beste for barna (Moxnes, 2003).

6.5 Oppsummering

Gjennom diskusjonsdelen har foreldrenes opplevelse av kurset og dets påvirkning av samarbeidet blitt belyst gjennom ulike fokusområder. I fokusområdene har jeg gått i dybden på flere mellommenneskelige aspekter som kan være avgjørende for hvordan foreldresamarbeidet er. Det er ulike årsaker til at foreldresamarbeidet kan være utfordrende, og som foreldre må en hele tiden søke barnets beste. Hvorvidt deltakerne opplever at de fikk utbytte av kurset, og hvordan veiledningen fra kurset har styrket foreldresamarbeid, viser seg å være både og. Hva som er viktig for den enkelte avhenger av situasjon den enkelte står i, og hvor i prosessen etter samlivsbruddet de er. På meg virker det som alle informantene hadde utbytte av kurset i den forstand at det har satt i gang refleksjoner omkring samarbeidet. Flere av informantene har blitt bevisstgjort sin rolle og sin påvirkning i relasjonen, og noen har gjort endringer av ulik karakter som har styrket samarbeidet. Jeg tenker at det optimale er at begge parter deltar på kurset for å skape en felles forståelse og bevissthet for hva et godt nok samarbeid innebærer, og bli oppmerksomme på betydningen av de mellommenneskelige aspektene som finner sted.

7.0 AVSLUTTENDE KOMMENTAR

I denne masteroppgave har jeg gjennomført en fenomenologisk studie av hvordan foreldre opplever at veiledningen fra kurset *Fortsatt Foreldre* har styrket foreldresamarbeidet etter samlivsbrudd. Ved å rette fokus mot foreldresamarbeid etter samlivsbrudd, ønsker jeg å rette søkelys mot et felt som er svært samfunnsaktuelt, da det er mange familier som splittes og dessverre mange barn som føler seg dradd mellom to hjem. I mange tilfeller fungerer foreldresamarbeidet bra, men mange fungerer ikke tilfredsstillende. Jeg finner det svært interessant å se på hvilke mellommenneskelige aspekter som kan påvirke samarbeidet, og hvordan *Fortsatt Foreldre* kan bidra til at samarbeidet styrkes. Kurset har satt i gang en bevisstgjøringsprosess omkring egen rolle og påvirkning i kommunikasjonen, og hvordan endringer i kommunikasjon kan bedre samhandlingen. Alle informantene var opptatt av at barna stod i fokus, og at de ønsket å styrke samarbeidet til barnas fordel.

Med en kvalitativ metode er ikke målet å komme frem til en konklusjon som kan generaliseres. Ved å gå i dybden på fenomenet, får en mulighet til å se hvordan kurset har påvirket samarbeidet, og hvilke mellommenneskelige aspekter som kan ha innvirkning på samarbeidet. Informantene hadde ulikt utbytte av kurset, det kan gjøre at andre kjenner seg igjen i deres historier. Kurset treffer deltakerne på ulike måter da det favner om et stort spenn innen det komplekse fenomenet foreldresamarbeid etter samlivsbrudd. Jeg har flere ganger tenkt at det hadde vært spennende å ha funnet noe nytt som kunne generaliseres. Jeg føler på mange måter at jeg har funnet støtte i allerede eksisterende litteratur, men samtidig rører jeg ved en tematikk og ser det i en teoretisk sammenheng, som ikke har vært gjort så mye av tidligere.

Med tanke på videre forskning er det flere ting jeg kunne tenke meg å sette fokus på. Det er partenes opplevelse av meklingen etter samlivsbrudd. Informantene ga uttrykk for at de hadde lite utbytte av mekling. Hva om meklingen i tillegg til å få på plass avtaler, var rettet mot å styrke relasjonen og foreldresamarbeidet, og hva skal til for at meklingen oppleves nyttig utover å fastsette avtaler? Det er mange aspekter omkring samlivsbrudd jeg finner nyttige. I et samfunn hvor flere samliv brytes er det virkelig behov for forskning og tiltak for å endre situasjonen. Kanskje bør det settes fokus mot partnervalg? Vet å starte der, kan det hende det blir færre feilvalg.

REFERANSELISTE

- Allgood, E. & Kvalsund, R. (2003). *Personhood, professionalism and the helping relation. Dialogues and reflections*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. Lastet ned 10.10.11 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/foreldre_og_barn/barn_og_samlivsbrudd/barn-og-samlivsbrudd.html?id=439449
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basic of Qualitative research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 3rd ed. Thousans Oaks. California: Sage Publications.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide, E. & Eide, T. (2007). *Kommunikasjon i relasjoner - samhandling, konfliktløsning og etikk*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Ekeland, T.-J. (1994). *Skilte foreldre. Om samlivsbrutt og foreldremekling*. Oslo: Samlaget.
- Halse, J. A. (2006). *Dilemmaer i den moderne familie. Om at være "stifindere" i en ny tid*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Helskog, G. H. & Lærum, K. T. (2007). *Fortsatt foreldre: GODT NOK samarbeid etter samlivsbrudd*. Oslo: Lobo AS.
- Hostrup, H. (1999) *Gestaltterapi: Indføring i gestaltterapiens grundbegreper*. København: Hans Reizels forlag
- Ivey, A. E., D´Andrea, M., Ivey, M.B. & Simek-Morgan, L.(2007). *Theories of counseling and psychotherapy. A multicultural perspective*. (6 utg.) Boston: Allyn and Bacon.
- Johannesen, A., Kristoffersen, L., Tufte, P.A. (2008). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag as
- Johannessen, E. Kokkersvold, E. & Vedeler, L. (2005). *Rådgivning. Tradisjoner, teoretiske perspektiver og praksis*.(2.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johnson, D. W. & Johnson, F. P. (2006). *Joining together group theory and group skills*. Boston: Pearson.

- Johnson, D.W., Johnson, R.T., Haugaløkken, O.K. & Aakervik, A.O. (2006). *Samarbeid i skolen. Pedagogisk utviklingsarbeid, samspill mellom mennesker*. Namsos: Pedagogisk Psykologisk Forlag
- Kvaran, I. (2008). *Skilsmisse sett med barns øyne – barns sårbarhet og håndtering*. Doktoravhandling. Trondheim: NTNU- trykk.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2.utgave). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Kvalsund, R. (2005). *Coaching: metode, prosess, relasjon*. Tønsberg: Synergi Publishing.
- Kvalsund, R. & Meyer, K. (2005). *Gruppeveiledning, læring og ressursutvikling*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Kåver, A. (2005). *Å leve et liv ikke vinne en krig*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Littlejohn, S. W. & Foss, K. A. (2005). *Theories of human communication*. Belmont, Calif.: Thomson/Wadsworth
- Lærum, K. (2005). ”PREP i Norge – en introduksjon” i Lærum, K. T. & Helskog, G. H. (red). *Fra teknikk til holdning, Erfaringer med samlivsprogrammet PREP i Norge* (s. 5-14) Drammen: Modum Bad – Samlivssenteret.
- Lov om ekteskap* (1991). LOV 1991-07-04 nr 47. Lastet ned 22.09.11 fra <http://www.lovdata.no/all/tl-19910704-047-006.html#26>
- Markman, H., Stanley, S. & Blumberg, S.L.(2007). *Samlivsboken. Gode råd for å bevare kjærligheten og hindre samlivsbrudd*. Oslo:N.W. DAMM & SØN AS
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological Research Methods*. Thousand Oaks: SAGA Publications.
- Moxnes, K (1984). *Skilt, men fortsatt foreldre. En undersøkelse av skilte foreldres samarbeid om barna* (1.utg) Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap. Universitetet i Trondheim.
- Moxnes, K (1990). *Kjærnespregning i familien? Familieforandring ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv*. Oslo: universitetsforlaget.
- Moxnes, K (2003). *Skånsomme skilsmisser – med barnet i fokus*. Kristiansand: Høgskoleforlaget AS.

- Noack, T. (2005). Statistisk sentralbyrå lastet ned 09.09.11 fra http://www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2005-04-04-01.html
- Postholm, M.B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasesstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Røkenes, O.H. & Hanssen P.H (2006). *Bære eller breste. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. (2.utg) Bergen: Fagbokforlaget
- Samlivssenteret Modum bad, lastet ned 12.09.11 fra http://www.modum-bad.no/fortsatt_forelder/cms/171
- Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken (2011). lastet ned 12.09.11 fra http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage%09e=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=05703
- Skjørten, K. Barlindhaug, R. & Liden, H. (2007). *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Svare, H. (2006) *Den gode samtalen. Kunsten å skape en dialog*. Oslo: Pax forlag
- Størksen, I (2006) *Barn og ungdom og foreldrenes samlivsbrudd. Magasinet Voksne for Barn*. nr 2, s. 6-9.
- Sørensen, D., Træen, B. (2004) *Ditt liv og mitt liv sammen*. Oslo: Kagge Forlag
- Thagaard, T.(2009). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. (3.utgave) Bergen: Fagbokforlaget.
- Thuen, F. (2003). Samlivsbrudd og psykisk helse: Forebyggende tiltak. *Tidsskrift for norsk Psykologforening*, 40, s. 12-22. lastet ned 20. 08.2011 fra http://www.familieudvikling.dk/fileadmin/filer/forskningsrapporter/Frode_Thuen_-_samlivsbrudd_og_psykisk_helse_-_forebyggende_tiltak.pdf
- Thuen, F (2004). *Livet som deltidsforeldre*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tilden, T (2009). *Rapport Fortsatt Foreldre*.
- Ulleberg, I (2005). *Kommunikasjon og veiledning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ølgaard, Bent (2004): *Kommunikasjon og økomentale systemer*. 3.utg. København: Akademisk forlag.

Vedlegg 1 Forespørsel om å delta i masterundersøkelse

Marit Vassbotn Bjørseth
Ole Soelbergsvei 9a
7045 Trondheim
Tlf: 45 25 86 37
marivass@online.no

Trondheim, 7.april 2010

Forespørsel om å delta i masterundersøkelse om Fortsatt foreldre-kurs

Jeg er mastergradsstudent ved NTNU i Trondheim, og holder nå på med den avsluttende oppgaven i pedagogikk med fordypning i rådgivning. Temaet for prosjektet er kurset Fortsatt Foreldre. Jeg kommer til å være tilstede som observatør på kurset som holdes 23.-24. april 2010. Min rolle vil være å observere kurset i sin helhet, og jeg vil ikke ha fokus på deres bidrag som deltakere.

Metoden for mitt prosjekt er kvalitativ, og datainnsamlingsstrategien vil være intervju. Jeg ønsker å intervju deltakere fra Fortsatt foreldre-kurs. Intervjuet vil vare i ca. en time, og blir tatt opp på lydbånd. Fokus for samtalen er kurset og erfaringer knyttet til deltakelsen. Tid og sted for intervjuene blir vi enige om sammen, dersom dere er villig til å delta. Intervjuene vil finne sted litt fram i tid, i løpet av våren 2011. Dette fordi jeg skal ha permisjon fra studiene nå, og fordi jeg kan tenke meg å ha et langtidsperspektiv på kursets effekt.

Deltakelsen er frivillig, og samtykke om å delta kan trekkes tilbake når som helst uten å måtte oppgi grunn. Deltakere som intervjues vil bli anonymisert og alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Lydbånd slettes når materialet er transkribert og transkripsjonene slettes etter eksaminasjon (desember 2011).

Prosjektet er godkjent av og blir veiledet av Ragnvald Kvalsund, professor ved pedagogisk institutt. E-post: ragnvald.kvalsund@svt.ntnu.no Tlf: 73591999.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Marit Vassbotn Bjørseth

Vedlegg 2 Godkjenning fra personvernombudet for forskning

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Ragnild Kise Haugland
24-9207 Haugland
Norske
04 44 75 55 21 12
04 44 75 58 58 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr. 965 311 884

Ragnvald Kvalsund
Pedagogisk institutt
NNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 12.05.2010

Vår ref: 24129 / 2 / RKH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 24.03.2010. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 11.05.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

24129	Forsatts forldre
Behandlingsansvarlig	NNU, ved institusjonen: overste leder
Daglig ansvarlig	Ragnvald Kvalsund
Student	Marit Vassbotn Bjørseth

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillter kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, vedlagte prosjektvurdering - kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan setles i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_saud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysningene.

Vennlig hilsen

Bjørn Hennichsen

Ragnild Kise Haugland

Kontaktperson: Ragnild Kise Haugland tlf: 55 58 83 34
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Marit Vassbotn Bjørseth, Ole Sotlbegsvei 9a, 7045 TRONDHEIM

Avdelingsansvarlig / Sekker Office

OSMC - NSD - Universitetet i Oslo, Postboks 1047 B Blindern, 0316 Oslo, Tlf: 447 22 85 32 11, nsh@osmc.uio.no
OSMAKYSTA - NBI - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim, Tlf: 447 73 90 13 67, osmar@akademiet.no
TROMSØ - NTNU - Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø, Tlf: 447 77 54 48 85, nsh@ntnu.no

Vedlegg 3 Samtykkeskjema

**Samtykkeskjema for deltakelse i undersøkelsen
”foreldresamarbeid etter samlivsbrudd”.**

Jeg har lest informasjonsskrivet og er slik kjent med hva det innebærer å være deltaker i undersøkelsen.

Jeg samtykker til å delta i intervju som en del av prosjektet.

Navn: _____

Sted og dato: _____

Underskrift: _____

Adresse: _____

Telefon: _____

Vedlegg 4 Intervjuguide

Intervjuguide

Bakgrunn:

Alder?

Sivilstatus?

Utdanning/Yrke?

Antall barn/alder?

Hvordan fikk du kjennskap til Fortsatt Foreldre?

Kan du fortelle litt om hvorfor du meldte deg på FF-kurset?

Når deltok du på kurs? Intensivkurs eller over flere uker?

Har din x-partner deltatt på kurset?

Hvilken samværsordning har dere?

Forventninger til kurset:

Kan du si litt om dine forventninger til kurset?

Hva ønsket du å få ut av kurset?

Var det noe du gruet for eller følte usikkerhet ovenfor?

Om deltakelsen på FF-kurset:

Hvordan vil du beskrive deltakelsen på kurset? Var det annerledes enn hva du forventet? Evt på hvilken måte?

Var det noen av temaene fra kurset du opplevde som spesielt relevante, eller spesielt positive?

Var det noe du savnet eller ønsket var annerledes?

Ble det vist videosnutter innenfor hvert tema? Hvordan opplevde du dem? (har vært gjort det på kurs i løpet av det siste året)

Hvordan opplevde du erfaringsutvekslingen fra deltakerne?

Ble du oppmerksom på noe nytt ved din rolle i forhold til samarbeidet med din x-partner?

Etter Fortsatt Foreldre-kurset:

Hvordan har deltakelsen på kurset påvirket deg som forelder og samarbeidspartner?

Hva sitter du igjen med som det viktigste fra kurset? Hva føler du hadde størst betydning for deg?

Har dine forventninger/ holdninger til din x-partner endret seg etter kurset? Eventuelt hvordan?

Er det noen sider ved deres foreldresamarbeid som har endret seg etter du deltok på kurset?

Fremtid:

Er det noe du lærte på kurset som du spesielt ønsker å jobbe med i fremtiden?

Hva kan du gjøre for at foreldresamarbeidet skal være best mulig?

Dersom du fikk mulighet til å få en oppfølgingssamtale, ville du ønsket det? hva hadde du ønsket av en slik samtale?

Hva gjør du i hverdagen for å bli påmint hva du kan gjøre for at samarbeidet skal være best mulig? (f.eks bruk av Fortsatt Foreldre boka?)

Vil du anbefale andre på delta på FF-kurset?

Har du noe å tilføye?